

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra společenských věd

FENOMÉN MIGRACE A ČESKÁ REPUBLIKA

(Phenomenon of migration and the Czech Republic)

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studentka: Markéta Hölclová

Studijní obor: ČJ – OV/ZŠ

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Salim Murad

České Budějovice 2008

Na tomto místě bych chtěla především poděkovat panu PhDr. Salimu Muradovi za vedení mé práce, za jeho cenné rady a připomínky.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom prameny uvedené v seznamu literatury.

Podpis:

Datum:

Místo:

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena problematiku migrace, uprchlictví a azylové řízení. V první části je podáno vysvětlení základních pojmů, které jsou spojeny s migrací a uprchlictvím. V druhé části se zabývá problémem uprchlictví v České republice po roce 1989 a postavením uprchlíků v české společnosti. Třetí část diplomové práce poukazuje na to, že v českých a československých dějinách docházelo také k situacím, kdy lidé naopak z území českých zemí odcházeli či dokonce prchali. Čtvrtá část diplomové práce se zabývá situací v České republice jakožto státu, který se stal součástí Evropské unie. Tato část se zamýšlí nad tím, jak Evropská unie řeší otázky týkající se azylové a migrační politiky. Jaká stanoviska Evropská unie zaujímá a jak se situace v azylové politice v Evropské unii změnila a jak se nyní vyvíjí.

ANNOTATION

Diploma work is intent on problems migration, refugees and asylum proceedings. In the first part is explaining elementary conceptions, that are joint with migration and refugees. In the second part engage in a problem refugees in Czech Republic up year 1989 and positron refugees in Czech society. The third part a diploma work refers to, that in Czech and Czechoslovak history visit to situations, when the people on the contrary left from Czech country. The fourth part a diploma work engage in situation in Czech Republic as state, that became a constituent of European union. This part intends over this, how European union sloves questions as regards asylum and migrations politics. What standpoint European union takes and how the situation in asylum politics in European union changed and how develop now.

OBSAH

ÚVOD

I. VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

- 1.1 Migrace
- 1.2 Uprchlík
- 1.3 Azyl
- 1.4 Ochrana uprchlíků a jejich práva
- 1.5 Proces nutný k získání statutu uprchlíka a získání azylu
- 1.6 Dva základní principy v mezinárodní ochraně

II. ČESKÁ REPUBLIKA PO ROCE 1989 A OTÁZKA UPRCHLICTVÍ

- 2.1 Zákony, nařízení, vyhlášky, které upravují pobyt cizinců na území ČR
- 2.2 Situace po roce 1989
- 2.3 Pobyt cizinců na území ČR
- 2.4 Vývoj azylového systému v českých zemích
- 2.5 Názory českých obyvatel na uprchlíky
- 2.6 Uprchlíci v České republice a čeština
- 2.7 Uprchlíci a jejich postavení na českém trhu práce

III. ČESKOSLOVENSKO – ZEMĚ ODKUD SE ODCHÁZELO

- 3.1 Shrnutí československé emigrace

IV. ČESKÁ REPUBLIKA PO VSTUPU DO EVROPSKÉ UNIE

- 4.1 Maastrichtská smlouva
- 4.2 Amsterodamská smlouva
- 4.3 Dublinská smlouva
- 4.4 Schengenská dohoda
- 4.5 Postavení České republiky po vstupu do EU
- 4.6 Hlavní prvky evropského azylového systému
- 4.7 Azylové řízení

ZÁVĚR

SEZNAM LITERATURY

SUMMARY

PŘÍLOHY

ÚVOD

Migrace a uprchlictví jsou projevy velmi dávné doby. Dalo by se říci, že tu byly vždy.

Pokud bychom nahlédli do historie, tak bychom zjistili, že lidé se stěhovali vždycky. V pradávných dobách se stěhovali zejména za potravou, obživou. Vždy se usadili někde kolem úrodné půdy a po několika letech přešli zase do jiné oblasti, kde opět objevili úrodnou půdu.

O něco později se začali přemisťovat zase z důvodů vhodnosti či nevhodnosti klimatických podmínek. V zájmu zachování rodu a z obavy před nepřízní počasí se rozhodli určitou oblast opustit a přešli jinam.

Pokud bychom zauvažovali o tom, proč se lidé stěhují v moderní době (myslím tím nyní období od 20. století), tak bychom dospěli k tomu, že důvody, proč lidé opouštějí svou zemi jsou různé. Příčiny odchodu z nejrůznějších oblastí světa ve 20. století jsou velmi rozmanité. Lidé odcházejí z důvodu nespokojenosti s politickým zřízením, z důvodu nejrůznějších konfliktů (zejména válek), které v jejich zemi vypukly. Častou příčinou odchodu bývá rasová nesnášenlivost či dokonce pronásledování. V poslední době se také často objevují náboženské rozpory. Pokud na území jednoho státu žijí dvě skupiny, které se liší tím, že každá vyznává jiné náboženství, často to vede k odchodu pronásledovaných ze země. Dalo by se říci, že na základě těchto důvodů lidé neopouštějí svou vlast dobrovolně, ale jsou k tomu víceméně přinuceni.

Lidé ale v některých případech opouštějí svou vlast i na základě svého dobrovolného rozhodnutí. Nikdo a nic je k ničemu nenutí a oni přesto ze své země odejdou. Důvodem takového odchodu je touha po lepším sociálním postavením ve společnosti. Lidé přestanou být spokojeni se svým životním standardem a touží po lepším. Často odcházejí do rozvinutějších zemí světa, aby si vylepšili svou ekonomickou situaci. Odcházejí tedy za lépe placenou práci, za kterou budou lépe finančně ohodnoceni. Tento odchod nebo toto vystěhování dnes nazýváme ekonomická migrace a nutno podotknout, že v této době je právě ekonomická migrace velmi častá.

Odejít dnes do jakékoliv jiné země za prací je mnohem jednodušší než tomu bylo řekněme před dvaceti lety. Zejména po zhroutilí komunistického režimu

v Evropě, k němuž došlo koncem 80. let 20. století, je právě tento typ migrace čím dál častější. Proto dnes odchází mnoho lidí do západoevropských zemí, kde jsou lépe finančně ohodnoceni.

Po pádu komunistického režimu se staly země bývalého komunistického bloku velmi zajímavým cílem uprchlíků, kteří právě opouštějí svou vlast nedobrovolně. Z mnoha tranzitních zemí se staly země cílové. Mezi tyto země se zařadila i Česká republika.

Země, které jsou cílovými zeměmi uprchlíků, se proto snaží upravit své zákony takovým způsobem, aby ten migrační proces byl pro žadatele co možná nejméně náročný.

Do tohoto procesu se dnes ve velmi velké míře zapojuje i Evropská unie. Právě Evropská unie se snaží různá azylová řízení a procesy velmi urychlit. Evropská unie se dnes snaží vytvořit společný azylový systém. Pracuje na tom, aby všechny členské státy sjednotily své zákony, které se týkají problematiky uprchlictví a azylu. Azylové řízení v Evropské unii by tedy mělo být postupem doby co nejjednodušší.

Už jsem se zmiňovala o tom, že problematika uprchlictví a migrace existovala vždy, ovšem teprve koncem minulého století se tento problém začaly lidské společnosti zajímat. Postupně se otázka uprchlictví a migrace začala stávat důležitým tématem, které je třeba nějakým způsobem řešit. Právě po zhroucení komunistického režimu v Evropě se totiž počty uprchlíků mírně zvýšily, proto bylo nutné začít tento problém nějakým způsobem řešit.

Dalo by se tedy říci, že problematika azylu, migrace a uprchlictví je problémem dnes velmi aktuálním. To je také jeden z důvodů, proč jsem se jím zabývala ve své diplomové práci.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila do čtyř velkých částí, které bych nazvala jako čtyři hlavní kapitoly diplomové práce. Každá z těchto kapitol je rozdělena ještě do několika různě velkých částí.

První hlavní kapitolu jsem nazvala vysvětlení základních pojmů. V této kapitole se tedy budu zabývat pojmy, které s problematikou azylu a uprchlictví souvisí. Bez znalosti a správného vysvětlení těchto pojmů není možné postupovat dále. Kapitola je tedy rozdělena jednotlivé podkapitoly, z nichž se každá zabývá tím jednotlivým konkrétním pojmem.

V druhé hlavní kapitole se budu zabývat postavením České republiky po roce 1989. Tedy Českou republikou jako státem, který byl zbaven vlády jedné strany a vydal se na cestu demokracie. Kapitola je rozdělena na jednotlivé podkapitoly, které se zabývají uprchlíky v souvislosti s Českou republikou.

Třetí hlavní kapitola diplomové práce se od těch ostatních určitým způsobem odlišuje. V této kapitole se totiž budu zabývat problematikou odchodu českých občanů z Československa a později České republiky. Pokusím se odpovědět na to, proč čeští občané opouštěli svůj stát.

Čtvrtá hlavní kapitola má zmapovat situaci v České republice po jejím vstupu do Evropské unie. Kromě toho chci v této kapitole také poukázat na to, že členské státy mají snahu na tom, aby se dohodly na jednotném azylovém řízení.

I. VYSVĚTLENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Migrace

Migrace znamená přesun obyvatelstva. Pokud bychom chtěli vysvětlit význam slova migrace, tak podle Slovníku cizích slov je vysvětlení takové: změna sídliště přecházením z jednoho kraje do druhého, stěhování skupin obyvatelstva, prostupování rozmanitými kraji nebo přemísťování vůbec.¹

Migrace je proces velmi starý. Lidé se od samotného vzniku přesouvali z místa na místo, ať už to bylo z důvodu obstarání potravy, nepříhodných životních podmínek či z jiných příčin. Mohli bychom tedy říci, že vznik člověka je spojen s procesem migrace.

Troufám si tvrdit, že s prvními uprchlíky je možné se setkat už v Bibli. Zde samozřejmě nebyli lidé ještě nazýváni uprchlíky, ale dnes bychom to říci mohli. I tyto lidé museli většinou nedobrovolně opustit svůj domov, a to z nejrůznějších důvodů. Konkrétně je to možné doložit na útěku Izraelitů z Egypta nebo snad ještě známějším příkladem by byl útěk Marie s Josefem a malým Ježíšem před hněvem krále Heroda.

Právě židovské obyvatelstvo bychom mohli pokládat za nejstarší migranty. Židé byli totiž od nejstarších dob pronásledováni a zabíjeni, proto museli nuceně odejít z Izraele a rozptýlili se po celém světě.

Dalším obdobím v historii lidstva, kdy docházelo k velkým přesunům obyvatelstva, byly samozřejmě válečné konflikty ve 20. století.

V letech 1912 – 1913 probíhaly tzv. Balkánské války. Z tohoto důvodu uprchlo z oblasti Balkánu mnoho Řeků, Bulharů a Turků.

Také první světová válka, která probíhala v letech 1914 – 1918 vyhnala ze svých domovů miliony lidí, kteří se tak museli nedobrovolně stát uprchlíky.

Roku 1933 se v Německu dostal k moci Adolf Hitler a nastolil nacistickou diktaturu ve své zemi. V důsledku toho uprchlo z Německa mnoho osob, zejména to byli opět Židé.

¹ Klimeš L., Slovník cizích slov, SPN Praha, 1981, s.445

V letech 1939 – 1945 proběhla druhá světová válka, která byla ještě strašnější než ta první. V tomto období došlo opět k velkému přesunu lidí na celém světě.

Imigrace (přistěhovalectví) je proces, při němž se na území státu usazují obyvatelé přicházející ze zahraničí. Konají tak z ekonomických, politických či náboženských důvodů. Opakem procesu imigrace je emigrace, tj. opuštění domovské země. O emigraci bych se chtěla na stránkách této práce také zmínit. Chtěla bych se dotknout problému emigrace z bývalého Československa v době druhé poloviny 20.století.

Imigranti většinou přicházejí ze země s nízkou životní úrovní a z odlišného kulturní prostředí, jsou zvyklí na jiné tradice a upřednostňují jiné hodnoty. Když tedy přijdou do nové země, tak se snaží i nadále žít podle tradic a hodnot, na něž byli zvyklí. Z tohoto důvodu se mohou cítit odtržení od většinové společnosti. Proto může docházet k situacím, že budou vytvářet uzavřená společenství s vlastními pravidly a hodnotami. Troufám si tvrdit, že začnou vznikat ghetta.

Na fenomén migrace můžeme nahlížet ze dvou úhlů. Je tedy možné rozlišit migraci dobrovolnou a migraci vynucenou. Ale jasná hranice mezi nimi neexistuje. Často se prolínají, jedna prostupuje druhou a naopak.

Například migraci za prací bychom na první pohled mohli zařadit do migrace dobrovolné. V tomto případě se ale nabízí otázka, zda vždy lidé odcházejí za prací do jiné země pouze na základě dobrovolného rozhodnutí. Často je k tomu donutí vzniklé okolnosti (např. to, že v dané lokalitě je velká nezaměstnanost). A už jsme u případu, kdy se z dobrovolné migrace stává migrace vynucená. Rozdíl mezi ekonomickým migrantem a uprchlíkem je v tom, že pokud by se ekonomický migrant chtěl vrátit do své země, tak bude nadále pod ochranou své vlády. Zatímco pro uprchlíka je bezpečný návrat do své země naprosto nemožný.

Lepším příkladem dobrovolné migrace je migrace za účelem studia nebo sjednocení rodiny.

Příkladem vynucené migrace je nedobrovolné opuštění vlasti (domoviny), z důvodů pronásledování, konfliktů nebo přírodních katastrof. Tedy člověk musí opustit svou vlast, protože je ohrožen jeho život.

Jinými slovy je možné dobrovolnou migraci označit slovem ekonomická migrace. Tedy člověk odchází, aby se zlepšila jeho ekonomická situace. A naopak vynucenou migraci můžeme označit jako uprchlictví.

1.2 Uprchlík

Jak bychom mohli definovat uprchlíka? Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 nám nabízí tuto definici: uprchlík je osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů k příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastáváním určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo odmítá vzhledem ke shora uvedeným obavám, ochranu své vlasti. Později byla k této definici přidána část, která vycházela z problémů doby, které se vyskytovaly. Uprchlíkem je tedy každá osoba donucená opustit svou zemi původu kvůli vnější agresi, okupaci, zahraniční nadvládě nebo událostem závažně narušujícím veřejný pořádek v části nebo celé její zemi původu či státní příslušnosti.²

Na základě této definice by se tedy dalo shrnout, že uprchlík je osoba, která žije mimo svůj domov často i ve velkém strachu před svými pronásledovateli. Důležité je také zdůraznit, že uprchlík necestuje světem pro svou zábavu nebo pro poznání cizích zemí, ale je to člověk, který cestuje ze strachu a nemůže se vrátit do své země. Hlavním úkolem „nového“ státu tedy je zajistit mu bezpečí a ochranu.

Mezinárodní právo také nerozlišuje mezi osobami, které musely nedobrovolně opustit svou domovskou zemi a mezi osobami, které byly přesídleny v rámci své vlastní země. Příčinám útěku se nevěnuje přílišná pozornost, a proto bývají všechny osoby označovány souhrnným názvem uprchlík.

V České republice je osoba, které bylo přiznáno postavení uprchlíka, označována jako azylant.

Uprchlíci mají povinnost dodržovat práva té země, která je přijala. Platí tedy pro ně naprosto stejné právní předpisy jako pro občany oné země.

1.3 Azyl

Pokud vyjdu opět z významu slova, tak podle Slovníku cizích slov to znamená útočiště, útulek; pobyt poskytovaný státem cizímu státnímu příslušníku

² UNHCR (4.10.2007) dostupné na <http://www.unhcr.cz/zakladni/?cid=17#war>

stíhanému v jiném státě z důvodů politických nebo ideologických. To je vysvětlení na základě významu slova.³

Moderní právo azylu představuje právo státu poskytnout osobě ochranu před působností jiného státu, přičemž důvody pro udělení azylu reflektovaly politiku a zájmy státu. Azyl byl tak mnohdy udělován osobám, které měly privilegovaný vztah k politickým či náboženským hodnotám, ke kterým se stát, poskytující azyl, hlásil. Svoji roli hrály i strategické důvody. Osoba požívající azyl byla státu zavázána a mnohdy mu mohla sdělit různé strategické informace, popřípadě poskytnout své znalosti.⁴

Význam problematiky azylu začínal být stále větší hlavně v období dvou světových válek 20. století. Důležité také je, že v zemích bývalého východního bloku se problematika azylu příliš nevyzdvihovala.

Problematikou azylu se v České republice zabývá ministerstvo vnitra, konkrétně odbor azylové a migrační politiky. Hlavním úkolem tohoto odboru tedy je zajistit ochranu a bezpečí cizincům, kteří se dostali do těžké životní situace bez ohledu, zda si to způsobili vlastní vinou či jim to způsobil někdo jiný. Zároveň musí odbor azylové a migrační politiky dbát na to, aby lidé nezneužívali instituce azylu. I to je samozřejmě velmi důležitý úkol.

1.4 Ochrana uprchlíků a jejich práva

Jak již bylo řečeno výše, velký počet uprchlíků ve světě byl zaznamenán během první a zvláště druhé světové války. To byl také ten okamžik, kdy se začaly vytvářet mezinárodní organizace pro pomoc uprchlíkům. Tyto organizace měly zabránit především dalším světovým válečným konfliktům, jejichž důsledkem byly právě obrovské počty uprchlíků po celém světě.

Lidem, kteří se najednou ocitnou v tíživé životní situaci např. když musí nuceně opustit svůj domov nebo dokonce svou vlast, pomáhá světová organizace UNHCR (Úřad vysokého komisaře organizace spojených národů pro uprchlíky). Tento úřad vznikl v roce 1950 na valném shromáždění OSN. Jeho primární funkcí je poskytnout ochranu a pomoc uprchlíkům v tíživé životní situaci. UNHCR funguje jako mezinárodní, nepolitická organizace a poskytuje uprchlíkům

³ Klimeš L., Slovník cizích slov, SPN Praha, 1981, s.47

⁴ UNHCR (4.10.2007) Dostupné na www.migraceonline.cz

humanitární a sociální péči již od roku 1951. Mezi její hlavní úkoly patří: poskytnout uprchlíkům ubytování, obstarat jim základní potraviny, pití a léky a hlavně pokusit se najít uprchlíkům nový domov v té zemi, do které přišli, aby zde případně mohli začít žít nový život.

Své sídlo má tato organizace ve Švýcarsku, konkrétně v Ženevě, ale jednotlivé kanceláře můžeme nalézt rozseté po celém světě. Kromě těchto „pevných“ pracovišť má UNHCR také mnoho pracovníků v terénu. Tito lidé pracují v mnohdy životně nebezpečných místech.

Současným Vysokým komisařem Organizace spojených národů pro uprchlíky je António Guterres, bývalý portugalský premiér, který se ujal funkce v červnu 2005. Za svoji humanitární práci si UNHCR dvakrát vysloužilo Nobelovu cenu míru.⁵

Základní dokument, který upravuje ochranu uprchlíků byl schválen roku 1951 (vstoupila v platnost 22. dubna 1954) jako Úmluva o postavení uprchlíků. Tato Úmluva vymezuje práva a povinnosti uprchlíků. Proto státy, které k ní tehdy přistoupily musí tato práva uprchlíků respektovat. V září 2001 přistoupilo k této Úmluvě 141 států. Padesát sedm zemí kromě toho pomáhá vytvářet politiku UNHCR v oblasti poskytování ochrany a pomoci prostřednictvím své práce ve Výkonném výboru UNHCR.⁶ Tato Úmluva vznikla jako reakce na druhou světovou válku, proto veškeré její definice vycházejí z problematiky, která se týká druhé světové války. V 50. a 60. letech se ale ukázaly jako nedostačující, proto musel být vypracován Protokol z roku 1967.

Protokol o postavení uprchlíků z roku 1967 je nezávislý na Úmluvě z roku 1951, ale vnitřně s ní souvisí. Protokol odstraňuje časová a geografická omezení obsažená v definici uprchlíka z roku 1951.⁷ Státy, které tento protokol přijaly se zavazují k tomu, že budou dodržovat vše, co Protokol upravuje. Zejména se jedná o právní postavení uprchlíků a zajištění jejich základních práv. Většina států upřednostňuje ratifikaci Úmluvy i Protokolu. Tím dávají jasně najevo, že v mezinárodní ochraně uprchlíků jsou velmi důležité oba dokumenty. Seznam států, které přijaly Úmluvu z roku 1951 nebo Protokol z roku 1967 viz. Příloha 1.

⁵ UNHCR (4.10.2007) dostupné na <http://www.unhcr.cz/zakladni/>

⁶ UNHCR (20.10.2007) dostupné na http://www.unhcr.cz/dokumenty/handbook_ipu_01.doc

⁷ UNHCR (20.10.2007) dostupné na http://www.unhcr.cz/dokumenty/handbook_ipu_01.doc

Kromě těchto základních dokumentů, týkajících se mezinárodní ochrany uprchlíků byly postupně přijímány i další, které se týkaly konkrétních oblastí světa. Jedním z takových dokumentů je Úmluva Organizace africké jednoty (OAU), která pojednává o specifických aspektech uprchlických problémů v Africe. Tato Úmluva je jedinou platnou smlouvou upravující práva uprchlíků v Africe. Pro státy, které ji přijaly je závazným dokumentem. Státy, které tuto Úmluvu přijaly jsou: Alžírsko, Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cape Verde, Čad, Demokratická republika Kongo, Egypt, Ghana, Guinea Bissau, Guinea, Jižní Afrika, Kamerun, Keňa, Kongo, Lesotho, Libérie, Lybijská arabská džamahírie, Malawi, Mali, Maroko, Mauretánie, Mozambik, Niger, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Rovníková Guinea, Rwanda, Senegal, Seychely, Sierra Leone, Středoafrická republika, Súdán, Swaziland, Tanzanie, Togo, Tunisko, Uganda, Zambie a Zimbabwe.

Další takovou smlouvou je Kartagenská deklarace, která byla schválena v roce 1984 v kolumbijské Kartageně. Tato smlouva má upravovat postavení uprchlíků v oblasti Latinské Ameriky. Kartagenská deklarace není na rozdíl od smlouvy platící v Africe právně závazná. Přesto ale většina latinskoamerických států tuto úmluvu respektuje.

A jaká jsou tedy mezinárodní uprchlická práva? Většina těchto práv je shodná s právy uvedenými ve Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948. Kromě těchto shodných práv jsou také definována práva týkající se pouze uprchlíků. Zejména se jedná o to, že uprchlík má právo na bezpečný azyl. Uprchlíkovi by tedy měla být zajištěná naprosto stejná práva jako každému cizinci, žijícímu na území jiného státu a to díky povolení k pobytu, který ho k tomu opravňuje. I ostatní práva uprchlíků by měla být shodná s právy jiných obyvatel. Proto i uprchlík má právo na lékařskou péči či právo pracovat. UNHCR se snaží co nejdříve zařadit uprchlíky mezi ostatní obyvatele. Nabízí jim proto různé školící programy, aby uprchlík mohl využívat stejných možností jako občané toho daného státu.

Kromě práv, která by měla být uprchlíkům vždy zajištěna, mají ale uprchlíci také povinnosti, které jsou povinni dodržovat. Tou nejzákladnější povinností je podřídit se zákonům a pravidlům té země, která uprchlíka přijala, a tyto zákony dodržovat.

Kromě UNHCR působí v Evropě ještě mnoho organizací, které uprchlíkům pomáhají a nabízejí jim své služby.

Takovými organizacemi mohou být různé orgány státní správy či samosprávy. Tyto organizace mohou spolupracovat se skupinami uprchlíků.

Dalším typem takových organizací mohou být různé nevládní organizace (často bývají označovány jako NGO). Tyto organizace patří mezi organizace menší, jsou menší než mezinárodní organizace nebo orgány státní správy či samosprávy. Dalo by se říci, že mezi jejich hlavní úkoly patří získávání finančních prostředků, které by měly být použity ve prospěch uprchlíků. Nevládní organizace získávají finanční prostředky z různých zdrojů. Většinou z grantů, soukromých darů apod. Mezi nevládní organizace většinou řadíme různé charitativní organizace.

Jinými organizacemi tohoto typu jsou svépomocné skupiny. Tyto organizace si zřizují uprchlíci proto, aby jim pomáhaly. V celé Evropské unii nalezneme kolem 1500 svépomocných skupin uprchlíků, které můžeme nazývat také jinými slovy uprchlické komunitní organizace. Svépomocné skupiny bychom mohli zařadit ke skupinám velmi malým. Obvykle mají jednoho, maximálně dva zaměstnance. Tyto organizace sehrávají klíčovou roli v integraci uprchlíků. Poskytují totiž uprchlíkům následující služby:

- Možnost setkávání uprchlíků s ostatními lidmi ze stejné země původu
- Poskytují uprchlíkům různé důležité informace, týkající se života v nové zemi
- Pomáhají uprchlíkům zvyknout si na nový život v cizí zemi
- Pořádají pro uprchlíky různé kulturní aktivity
- Pořádají aktivity pro děti a mladé lidi
- Pořádají pro uprchlíky méně náročné kurzy
- Pořádají aktivity pro ty skupiny uprchlíků, které jsou v horší životní situaci (např. staří lidé nebo uprchlické děti bez doprovodu)⁸

⁸ Miklušáková, M., Murad, S.: Najít nový domov: Česká adaptace výukového programu, Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005, s. 37

1.5 Proces nutný k získání statutu uprchlíka a získání azylu

Osoba, které ještě nebyl přiznán statut uprchlíka, je v mezinárodním právu oficiálně nazývána jako žadatel o azyl. Žadatelem o azyl může být označována osoba, která dosud žádost ještě nepodala nebo ta, která čeká na odpověď. Nutno ale říci, že ne každá osoba, která požádá o azyl, získá statut uprchlíka.

Azylové řízení by mělo proběhnout co nejrychleji. Je to výhodnější jak pro vlády té země, která uprchlíky přijímá, tak samozřejmě pro uprchlíky samotné. Hlavně z toho důvodu, aby uprchlíci byli co nejrychleji začleněni mezi ostatní obyvatele země. Pak samozřejmě z důvodu, aby mohli začít žít nový, plnohodnotný život v nové zemi. Mezi žadateli o azyl se ale mohou také vyskytnout lidé, kterým nemůže být z nějakého důvodu přiznán statut uprchlíka. Takové lidi potom čeká návrat zpět do jejich vlasti.

Mezinárodní ochrana nemůže být přiznána lidem, kteří spáchali zločin proti míru, válečný zločin nebo zločin proti lidskosti, dopustili se závažného nepolitického činu nebo jednali v rozporu s principy, které byly stanoveny OSN. Uprchlíkem nemůže být uznána ani osoba, která pokračuje ve vojenských aktivitách proti své zemi původu.

Toto jsou mezinárodní úmluvy, ale v pravomoci každého státu je stanovit si ještě vlastní kritéria, podle kterých se při posuzování žadatelů o azyl řídí.

Pokud do nějaké země přichází v určitý okamžik velký počet lidí žádajících o azyl, tak může vláda dané země přistoupit k určitým krizovějším řešením. Jedním z takových řešení je poskytnout těmto osobám pouze dočasnou ochranu. Pokud se situace v zemi, odkud lidé prchali vylepší, mohou se žadatelé o azyl do té země vrátit zpět. Země, která jim nyní poskytuje ochranu by je ale v žádném případě neměla nutit k předčasnému návratu. I když se ale podmínky v zemi, odkud lidé utekli nezlepšují, přesto by dočasná ochrana neměla trvat příliš dlouho. Lidé mohou potom žít v jakési nejistotě, obavě apod., a to nemá dobrý vliv na jejich psychiku.

O každém žadateli o azyl by měla být vedena přesná dokumentace, aby bylo možné žadatele o azyl vždy identifikovat. Každý žadatel o azyl by tedy měl mít u sebe doklad o podané žádosti o azyl, který mu vlastně slouží jako doklad o povolení k pobytu. Tento doklad by měl mít každý žadatel svůj, to znamená, že se

nerozlišuje mezi pohlavím. Ženy tedy mají v mezinárodní ochraně uprchlíků stejná práva jako muži. Každý uprchlík má právo na právní zastoupení a poradenství. Může se totiž stát, že uprchlíci neznají právní normy dané země, a proto je nutné, aby jim bylo vše důkladně vysvětleno, čímž se také urychlí proces žádání o azyl. Žadatel o azyl má samozřejmě právo na to, aby měl u sebe tlumočníka. Je totiž bezpodmínečně nutné, aby žadatel rozuměl všem věcem v mezinárodní ochraně, a proto je dobré poskytnout mu informace v jeho mateřském jazyce. Ženy žadatelky mají právo mít k dispozici tlumočnici (ženu), které by se mohly snadněji svěřit se svými problémy, zejména pokud se dostaly do krajní životní situace.

Každý žadatel o azyl by měl mít možnost předat svou žádost o azyl kvalifikovanému pracovníkovi osobně. Každá žádost musí být individuálně posouzena. Žadatel o azyl by měl sám uvést všechny okolnosti o svých důvodech prchnout ze své země a neměl by bránit v tom, aby bylo možné ověření všech důkazů. Proto je tedy tak důležitý osobní pohovor žadatele o azyl a osoby, která je kompetentní k vyřizování žádosti o azyl. Díky tomuto rozhovoru může takový pracovník posoudit chování žadatele o azyl při odpovídání na nejrůznější otázky a v případě nejasností mu položit ještě otázky doplňující, které mohou vést k lepšímu posouzení a zvážení každé konkrétní žádosti o azyl.

Pro posuzování jednotlivých žádostí o azyl by měl být ustanoven jeden státní orgán, který se zabývá pouze posuzováním těchto žádostí. Tento orgán má mít k dispozici samozřejmě žadatelovu žádost o azyl, poznámky z onoho provedeného rozhovoru a kromě toho také ještě vyjádření nejrůznějších úřadů. Tento orgán vynese rozhodnutí na základě posouzení všech dostupných materiálů. O tomto rozhodnutí by měl být žadatel informován písemně.

Pokud žádost o azyl nebyla vyhodnocena kladně, tak má žadatel o azyl právo na odvolání. V tomto případě by měl být žadatel informován jak vše vyřídit. V takovém případě musí odvolací úřad vše znovu přehodnotit a projednat a rozhodnout. V době kdy toto vše probíhá má žadatel právo zůstat v této zemi.

Už několikrát jsem zde zmiňovala specifické postavení žen, které žádají o azyl. Ženám by měla být věnována zvláštní péče a ochrana. Žen totiž není mezi uprchlíky zanedbatelný počet, tvoří totiž skoro polovinu populace mezi uprchlíky.

Samozřejmě mají ženy naprosto stejná práva jako muži, tedy respektování základních lidských práv, ochranu před nedobrovolným návratem apod. Zvláštní ochrana by měla být ženám věnována zvláště v dobách určitých krizí, kdy se ženy

mohou snadněji stát oběťmi sexuálního násilí. Kromě toho se ženy musí ještě starat o děti, které to v době žádání o azyl nemají také lehké.

Stejně jako je nutné brát ohled na práva žen v mezinárodní ochraně, tak je nutné se zaměřit i na práva dětí. Děti tvoří také velmi početnou skupinu při posuzování žádostí o azyl. Děti do 18 let věku tvoří 41 procent uprchlické populace a děti mladší než 5 let tvoří 12 procent uprchlíků. To jsou čísla poměrně vysoká, a proto je nutné věnovat pozornost také právům dětí. Dětem musí být poskytnuta stejná práva a ochrana jako dospělým, ale mělo by se jim věnovat více péče vzhledem k jejich zranitelnosti v těžkých dobách, které jsou nuceni prožívat. Často se totiž může stát, že se děti ocitnou odloučení od svých rodičů. Proto je velmi nutné začít hledat jejich rodiče. Čím dříve se toto podaří, tak tím je menší pravděpodobnost, že se tyto děti stanou dětskými vojáky nebo že budou oběťmi sexuálního násilí. V době udělování statutu uprchlíka by měl být odloučeným dětem určený opatrovník, který by se takovým dětem věnoval a respektoval jejich zájmy a potřeby. Samozřejmě mají děti právo na tlumočnicka, aby jejich komunikace mohla probíhat bez jakýchkoliv potíží. Ať už se to týká jejich soukromé komunikace nebo při komunikaci s úřady při vyřizování žádosti o azyl. Uprchlické děti mají samozřejmě právo na vzdělání, na dostatečnou a odpovídající stravu a na dostatečnou lékařskou péči.

Zájmy dětí by měly být vždy na předním místě při všech různých vyřizováních a měly by je hájit veškeré světové humanitární organizace. Veškerá rozhodnutí musí být přijata v zájmu dítěte.

Většina uprchlíků hledá azyl v blízkosti jejich domovské země, aby měli možnost se do své země vrátit co nejdříve, jak jen to bude možné. Nejlepší situací je, když se uprchlíci vrací do své země dobrovolně, tedy v takové situaci, pro kterou bychom mohli užít pojmu tzv. dobrovolný návrat. Pokud se tedy situace v domovské zemi uprchlíka natolik uklidnila, že jsou nastoleny bezpečné podmínky k životu, tak je uprchlíkům tento dobrovolný návrat umožňován. Kromě toho je dobrovolný návrat vždy velmi doporučován. Pro uprchlíka je vždy nejlepším řešením to, že se chce on sám vrátit do své země.

1.6 Dva základní principy v mezinárodní ochraně

V mezinárodní ochraně uprchlíků je nutné dodržovat dva základní principy práv uprchlíků, aby nedošlo k omezování základního práva, tedy práva na život.

Prvním z nich je Non refoulement. Jedná se o základní princip práva uprchlíků, který zabraňuje státům vrátit uprchlíky jakýmkoliv způsobem do států, ve kterých jejich život nebo svoboda mohou být ohrožené. Tento princip je součástí mezinárodního práva a je závazný pro všechny státy.

Druhým z nich je Refoulement. Tento princip znamená přemístování osoby na území, kde by mohla být pronásledována, přemístěná do jiné země nebo kde by mohla čelit pronásledování. Toto představuje porušení principu non refoulement.⁹

Závěrem je tedy nutné říci, že uprchlíkům musí být zajištěna stejná práva, která má kdokoliv jiný na základě Listiny základních práv a svobod. Kromě toho je nutné jim věnovat zvláštní péči a ochranu, aby mohli v zemi, do které přicházejí, začít žít plnohodnotný život.

⁹ UNHCR (20.10.2007) dostupné na http://www.unhcr.cz/dokumenty/handbook_ipu_attach2.doc

II. ČESKÁ REPUBLIKA PO ROCE 1989 A OTÁZKA UPRCHLICTVÍ

Česká republika se po roce 1989 vydala na cestu demokracie. Po více než čtyřiceti letech totality se do České republiky vrátila svoboda a dodržování základních lidských práv.

Poskytování azylu patří mezi nezbytné atributy demokratického a právního státu. Azylová politika je jedním z měřítek, kterým lze posuzovat vyspělost společnosti a úroveň ochrany práv v ní.

Žadatelé o azyl začali do Československa směřovat bezprostředně po demokratických změnách. První žádost o azyl byla zaznamenána v červnu roku 1990. Výrazně převládali žadatelé z Evropy, převážně z postkomunistických států. Roku 1990 byli nejpočetnější žadatelé z Rumunska, Bulharska a ze zemí, které patřily do sféry vlivu Sovětského svazu..

V současné době zůstávají hlavními zeměmi původu žadatelů dlouhodobě Ukrajina, Čečensko, Vietnam, Čína a Slovensko.

V roce 1996 byla v České republice založena Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra (SUZ MV). Vznikla jako rozpočtová organizace Ministerstva vnitra České republiky. Prostřednictvím této organizace zajišťuje Česká republika ubytování a další služby žadatelům. Nejdůležitějším úkolem SUZ MV je poskytnout žadatelům co nejlepší podmínky. Tato organizace podléhá náměstkovi ministerstva vnitra pro veřejný pořádek. V čele této organizace stojí ředitel a organizace se ještě dále člení na odbory.

Česká republika se tedy postupně stala státem, o který mají uprchlíci zájem a žádají zde o azyl. Na rozdíl od druhé poloviny 20. století (respektive už od roku 1938), kdy lidé z tehdejšího Československa spíše odcházeli. O tom se ale zmíním v některé z následujících kapitol.

Pobyt cizinců, kteří v České republice žádají o azyl, upravují zákony, vyhlášky a nařízení vlády. Kromě těchto právních norem, které vydala Česká republika, zde platí i mezinárodní úmluvy, platné po celém světě pro ty státy, které je přijaly.

2.1 Zákony, nařízení, vyhlášky, které upravují pobyt cizinců na území ČR

Nejdůležitějším zákonem, který upravuje azylovou politiku České republiky je Zákon č. 325/ 1999 Sb. Jedná se o Zákon o azylu ze dne 11. listopadu 1999, který začal platit bezprostředně po jeho schválení. Ovšem v takové podobě jak ho známe dnes (tedy po všech dodatcích a novelizacích) platí od 1. září 2006.

Zákon, který upravuje konkrétně pobyt cizinců na území České republiky je Zákon č. 326/ 1999 Sb. O pobytu cizinců na území ČR.

Nařízení vlády č. 272/ 2004 Sb. ze dne 28. dubna 2004 upravuje jednostranné zrušení vízové povinnosti ve vztahu k Austrálii, Kanadě, Sultanátu Brunei a Spojeným státům americkým.

Nařízení vlády č. 273/ 2004 Sb. ze dne 28. dubna 2004 upravuje jednostranné zrušení vízové povinnosti ve vztahu k Andorrskému knížectví, Bolívarovské republice Venezuela, Bolivijské republice, Brazílské federativní republice, Guatemalské republice, Japonsku, Monackému knížectví, Nikaragujské republice, Novému Zélandu, Paraguayské republice, Salvadorské republice, San Marinské republice, Svatému Stolci, ke Svrchovanému řádu Maltézských rytířů, ke Zvláštní administrativní oblasti Čínské lidové republiky Hongkong, ke Zvláštní administrativní oblasti Čínské lidové republiky Macao a pro držitele cestovních dokladů Organizace spojených národů „Laissez-Passer.“

Vyhláška č. 274/ 2004 Sb., která stanovuje seznam nemocí, které by mohly ohrozit veřejné zdraví nebo dokonce závažným způsobem ohrozit veřejný pořádek.

Vyhláška č. 198/ 2004 Sb., kterou se mění vyhláška č. 368/ 1999 Sb. Touto vyhláškou se stanovují počty fotografií vyžadovaných podle zákona o pobytu cizinců na území České republiky.

Vyhláška č. 446/ 2005 Sb., která stanovuje okruh cizinců, kteří mohou pobývat v prostoru letiště na území České republiky pouze na základě udělení letištního víza.

Zákon č. 222/ 2003 Sb., ze dne 26. června 2006, kterým se mění zákon č. 326/ 1999 Sb.

Zákon č. 217/ 2002 Sb., ze dne 27. května 2002, kterým se mění zákon č. 326/ 1999 Sb.

Zákon č. 140/ 2001 Sb., ze dne 3. dubna 2001, kterým se mění zákon č. 326/ 1999 Sb.¹⁰

2.2 Situace po roce 1989

V dějinách Československé republiky byly etapy, kdy lidé naopak ze země odcházeli. Proto bych se v této části své práce chtěla zamyslet nad tím, jaký byl důvod toho, že po roce 1989 začali mít uprchlíci o Československo a později Českou republiku opět zájem.

Jasně je, že hlavním důvodem tohoto přílivu uprchlíků byl pád komunistického režimu, který v Československu panoval dlouhých čtyřicet let. Je známo, že za éry komunistického režimu docházelo na území Československa k porušování základních lidských práv a to i přesto, že Československá republika přijala mezinárodní úmluvy o lidských právech.

Nyní je situace taková, že zmocněnec vlády pro lidská práva České republiky vydává každoročně zprávu o stavu lidských práv v České republice. Tato zpráva bývá uveřejňována a je tedy možné říci, že lidská práva jsou hlídána, aby nedocházelo k jejich porušování. Tato zpráva je určena hlavně vládě ČR, aby právě vláda mohla případný problém urychleně vyřešit.

Základní institucí, která dohlíží na základní lidská práva je instituce veřejného ochránce lidských práv. Veřejný ochránce práv řeší individuální stížnosti jednotlivců, ale také předkládá vládě vyrozumění ke konkrétní věci, které zpravidla obsahuje i návrh k nápravě. O své činnosti vydává každoročně zprávu, která je určena Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. Kromě toho existuje ještě mnoho poradních orgánů vlády mezi něž patří: Rada vlády pro lidská práva, Rada vlády pro národnostní menšiny, Rada vlády pro záležitosti romské komunity, Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů.

Důležité je také zmínit, že ač mají uprchlíci o Českou republiku po roce 1989 zájem, tak se v žádném případě nejedná o nějaká vysoká čísla v řádech statisíců.

¹⁰ MVCR (10.12.2007) Dostupné na <http://www.mvcr.cz/rady/cizinci/index.html#zakon>

2.3 Pobyt cizinců na území ČR

Pro cizince, který nepožádal o azyl nebo mu nebyl azyl udělen je závazný zákon č.326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. V tomto zákoně jsou uvedeny vízové povinnosti a podmínky za jakých může cizinec na území České republiky pobývat. Cizincem se rozumí každá osoba, která není státním občanem České republiky.

Státními orgány České republiky, které vykonávají působnost v rámci zákona o pobytu cizinců jsou především Cizinecká a pohraniční policie, Ministerstvo vnitra ČR a Ministerstvo zahraničních věcí ČR včetně jednotlivých zastupitelských a konzulárních úřadů v zahraničí.

Tento zákon také rozlišuje mezi dvěma způsoby pobytu cizince na území České republiky. Cizinec může pobývat na území České republiky buď přechodně nebo trvale. Pro každý způsob pobytu stanoví zákon podmínky, které musí každý cizinec splnit.

Přechodně může cizinec pobývat na území ČR:

bez víza – bez víza jsou oprávněni pobývat na území v rámci přechodného pobytu občané EU a občané ostatních států, s nimiž ČR uzavřela příslušnou mezinárodní smlouvu. Další, specifické případy, jsou stanoveny v zákoně (např. cizinec ve výkonu testu odnětí svobody, letec či jiný člen posádky mezistátní letecké linky apod.).

na základě víza krátkodobého (letištní vízum -- vízum typu A, průjezdní vízum -- vízum typu B, vízum k pobytu do 90 dnů -- vízum typu C, jednotné schengenské vízum), dlouhodobého (vízum k pobytu nad 90 dnů -- vízum typu D, dlouhodobé vízum smluvních států" - vízum typu D nebo D+C), diplomatického nebo zvláštního víza

na základě povolení k přechodnému pobytu

na základě výjezdního příkazu

Trvale může cizinec pobývat na území České republiky:

na základě povolení k pobytu, o které může cizinec požádat po **10 letech nepřetržitého pobytu** na území ČR,

na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěření tohoto cizince do náhradní výchovy.

Po příjezdu na území ČR jsou cizinci povinni do 3 pracovních dnů ode dne vstupu na území ohlásit na policii místo pobytu.¹¹

2.4 Vývoj azylového systému v českých zemích

V zemích bývalého východní bloku je problematika azylu v dobrém i zlém zatížena historickou zkušeností politické emigrace. Politická emigrace je součástí české historické tradice v celých novověkých dějinách od Bitvy na Bílé hoře (roku 1620) až do současnosti.

Krátce po listopadových událostech v Československu byla přijata právní úprava azylové politiky, tak aby byla v souladu s mezinárodním azylovým právem. Právní norma, která byla základem pro udělování azylů v Československu byla přijata roku 1990.

Významným milníkem české azylové politiky byla reforma cizineckého práva a současná reforma české vízové politiky, kterou provedla vláda. Tato reforma na jedné straně zpřísnila do té doby poměrně liberální cizinecký režim a na straně druhé přeřadila poměrně vysoký počet dlouhodobě usazených osob do vízového režimu, který neumožňoval pololegální pobyt (legální z hlediska setrvávání a nelegální z hlediska práce apod.).¹²

Pro současnou českou azylovou politiku je charakteristické sjednotit azylovou politiku se zeměmi Evropské unie.

¹¹ Online (10.2.2008) Dostupné na <http://www.mvcr.cz/rady/cizinci/index.html#pobyt>

¹² Online (15.2.2008) Dostupné na www.migraceonline.cz

2.5 Názory českých obyvatel na uprchlíky

Česká pobočka UNHCR provedla v roce 2006 výzkum, který byl zaměřený na uprchlíky, kteří žijí v oblasti České republiky. Výzkum na reprezentativním vzorku 1638 občanů starších 18 let, kteří jsou občany České republiky.¹³

Základní věcí, která se zkoumala bylo, zda už lidé mají s uprchlíky, kteří zde u nás žijí, nějakou konkrétní osobní zkušenost. Tato věc by mohla být určitým problémem. Většina lidí uvedla, že s uprchlíky osobní zkušenost nemá, nikdy se s nimi osobně nesetkala. Pokud jsou u nás pořádány akce pro uprchlíky, tak se jich většina českých občanů nezúčastňuje.

Více než polovina dotazovaných osob si myslí, že míra pomoci uprchlíkům od české vlády není dostatečná, a že by mohla být zvětšena. Tento názor není u dotazovaných osob ovlivněn úrovní dosaženého vzdělání. Jedná se o jakousi všeobecnou shodu u dotazovaných osob.

V tomto výzkumu byl také zahrnut dotaz, z kterých zemí k nám přichází nejvíce žadatelů o azyl. Dotazované osoby měly určit pořadí třech zemí, odkud, podle jejich názoru, přichází do naší země nejvíce osob. Dotazované osoby nejčastěji obsazovaly první tři místa těmito zeměmi: Ukrajina, Čečensko a Rusko. Pravdou je, že podle údajů Českého statistického úřadu tvoří největší počet všech žadatelů právě žadatelé z Ukrajiny.

Přesto je nutné zdůraznit, že těch žadatelů o azyl není příliš velký počet a s každým rokem se toto číslo snižuje. Tuto důležitou skutečnost si uvědomovali také lidé, kteří prošli tímto šetřením.

Z výsledků dotazníku také vyplynulo, že dotazované osoby byly celkem tolerantní. Shodli se na tom, že by poskytly azyl nejen uprchlíkům, kteří jsou pronásledováni z politických, náboženských, národnostních či rasových důvodů, ale poskytly by azyl i osobám, v jejichž zemích probíhá válečný konflikt. Přitom váleční běženci podle našeho zákona nárok na azyl nemají. Zajímavé je, že skoro polovina dotazovaných obyvatel by poskytla azyl osobám, v jejichž zemi je zoufalá hospodářská situace nebo hrozná bída či nestabilita.

Dříve než stát rozhodne v azylovém řízení o tom, zda žadatel získá na území České republiky azyl, tak stát poskytuje žadatelům ubytování v tábore,

¹³ Online (1.4.2008) Dostupné na UNHCR http://www.unhcr.cz/dokumenty/stem_2006.doc

stravu, lékařskou pomoc a poskytuje jim malý finanční příspěvek. Uprchlíkům jsou tedy zajištěny základní podmínky pro důstojný lidský život. Toto vše považují všechny dotazované osoby za velice správné, podle jejich názoru má stát povinnost uprchlíkům tyto základní věci zajistit.

Zajímavé ale je, že už méně častěji považují dotazované osoby za správné to, aby žadatelé o azyl dostávali stravu na základě jejich náboženských zvyklostí. S tímto už souhlasí jen málokdo. Pouze 43% dotazovaných osob by poskytlo žadatelům stravu podle jejich náboženských či jiných tradic. Neochota dopřát muslimům jídlo bez vepřového masa či hinduistům bez masa hovězího nebo pro některé sekty obstarat stravu úplně bezmasou by se mohla na první pohled jevit jako bezpředmětná. Přesto bývají stravovací zvyklosti významnou kulturní a společenskou normou asi ve všech společnostech, bez rozdílu náboženského vyznání či zeměpisné polohy jakéhokoliv státu na zemi. Zvláště pokud jsou součástí některých náboženských rituálů, tak bývají ceněny velmi vysoko. Proto bychom podobné názory o upírání některých jídel, na která jsou tito žadatelé o azyl zvyklí, mohli považovat za jistý druh diskriminace. Zvláště potom rozličná česká kuchyně může být pro některé lidi vyznávající různá světová náboženství krajně nepřijatelná.

Nejvýrazněji žadatelům o azyl a potažmo také uprchlíkům pomáhá stát. Z tohoto výzkumu ale jasně vyplynulo, že většina dotazovaných osob by byla ochotna se nějakým způsobem do pomoci žadatelům o azyl také zapojit. Naprostá většina dotazovaných osob je ochotna se zapojit do věcné sbírky na pomoc žadatelům o azyl. Necelá polovina dotazovaných osob by byla ochotna se zapojit do peněžní sbírky, ve které by byla ochotna přispět částkou 200 Kč. Pravdou je, že můžeme namítnout, že v dotazníku každý zaškrtně tu nejlepší možnost, pokud bychom opravdu uspořádali sbírku na pomoc uprchlíkům, tak by ty výsledky tak uspokojivé asi nebyly. Můžeme říci, že v dotazníku se jedná o tzv. nezávazné prohlášení, které asi málokdo opravdu zkontroluje. V každém případě je možné konstatovat, že osud uprchlíků, žijících v České republice není obyvatelům České republiky zcela lhostejný, a to si myslím je velice povzbudivá informace.

Z dosavadního průběhu výzkumu zatím vyplývá, že se česká veřejnost staví k uprchlíkům v naší zemi poměrně vstřícně. Většina dotazovaných osob sdílí názor, že by uprchlíci měli být i nadále přijímáni. Pokud není možné trvalé přijímání uprchlíků, tak většina dotazovaných osob podporuje myšlenku alespoň

dočasného azylu. V každém případě by uprchlíkům měly být zajištěny základní existenční podmínky a to za každé situace. Většina dotazovaných osob je také ochotna uprchlíkům osobně pomoci.

Problémem se ale může stát neochota snášet uprchlíky v bezprostřední blízkosti svého bydliště. Z tohoto výzkumu vyplynuly zcela jasné závěry. Ukazuje se totiž, že dvěma třetinám dotazovaných osob by vadilo, kdyby v bezprostřední blízkosti jejich bydliště vyrostl uprchlický tábor. V tomto problému nerozhoduje rozdílnost pohlaví, ani rozdílnost dosaženého vzdělání, ani rozdílnost věku. Na tomto problému se shodne značná část české veřejnosti. Mnohem více by uprchlický tábor v blízkosti bydliště vadil lidem, kteří žádného uprchlíka neznají, nikdy se osobně s žádným uprchlíkem neseťkali. Nemohou tedy posoudit, jak vlastně takoví lidé žijí.

Další věcí, která by dotazovaným osobám velice vadila, je pokud by v rodině došlo ke sňatku s nějakým uprchlíkem. Tato věc zůstává beze změny od doby, kdy tyto výzkumy byly prováděny. V této věci se mezi českou veřejností objevují nepatrné rozdíly. Častěji by sňatek s uprchlíkem ve vlastní rodině vadil mužům a co se týče vzdělání, tak by tato věc více vadila lidem vysokoškolsky vzdělaným. Stejně jako v předchozím bodu, tak i nyní platí, že i v tomto problému by to vadilo více lidem, kteří osobně žádného uprchlíka neznají a nikdy se s ním neseťkali. Podle mého názoru mohou v tomto problému hrát určitou roli různé předsudky, které máme spojeny s osobami z jiných zemí světa. Ačkoliv jejich kulturu ani příliš neznáme, přesto je hodnotíme a máme o nich zažité určité stereotypy.

Na jedné straně se v našich názorech o uprchlících objevuje strach z něčeho cizího, na druhé straně bychom to „něco cizí“ podporovali. Tím strachem z něčeho cizího myslím to, že v české společnosti panuje ona obava z toho, že by se nějaký uprchlík měl stát členem naší nejbližší rodiny. Na straně druhé česká společnost podporuje uprchlíky v tom, aby si na našem území zachovávali své zvyky, tradice a náboženství. V tomto případě ale dochází, podle mého názoru, k jakémusi rozporu v přijímání uprchlíků.

Názor na to, zda mají uprchlíci v České republice dodržovat své náboženské zvyklosti, tradice a rituály není rozdílný mezi muži a ženami. Obě pohlaví se na tomto názoru dokázala shodnout. Stejně tak nenajdeme rozdíly, které se týkají věku nebo vzdělání. To, že jsou Češi v této otázce poměrně

tolerantní může být způsobeno tím, že se s uprchlíky v běžném denním životě vlastně ani nesetkávají. Z tohoto důvodu se možná k této otázce vyjádřili tímto způsobem. Mohli bychom to možná shrnout jednou větou a to takovou, že uprchlíci žijí svým životem v uprchlických táborech a tam ať si žijí svým stylem života, na který byli dosud zvyklí.

Mnoho lidí si také podle těchto výzkumů myslí, že uprchlíci, kteří se v naší zemi usadí trvale mohou naší zemi přinést užitek. Na tomto se opět shodli lidé bez rozdílu pohlaví, věku a vzdělání. Pouze osoby nezaměstnané nebo osoby, které se ocitly ve špatné sociální či ekonomické situaci si myslí, že uprchlíci trvale žijící v České republice nám nejsou ku prospěchu. Nutné je také zdůraznit, že u tohoto problému nehraje roli fakt, zda dotazovaní znají nějakého uprchlíka osobně nebo ne.

O organizaci UNHCR jakožto o organizaci, která se snaží uprchlíkům pomáhat slyšela více než třetina dotazovaných Čechů. To, že má UNHCR svou kancelář v České republice tušily dvě pětiny dotazovaných osob. Častěji odpovídali na tuto otázku kladně spíše mladší lidé, do 30 let věku.

2.6 Uprchlíci v České republice a čeština

Žadatelé o azyl v České republice ve většině případů navštěvují nějaké kurzy českého jazyka, ale jako povinné je nemají. Záleží spíše na nich. Pokud ale azyl v České republice získají, tak je nutné, aby se dorozuměli češtinou. U dětí bývá běžnou praxí to, že je pro ně ve školách pořádán jakýsi přípravný ročník, kde se děti seznamují nejen s českou kulturou a prostředím, ale i češtinou jakožto dorozumívacím jazykem. V současné době tedy neplatí pro cizince, kteří zde dostanou azyl žádné povinnosti týkající se zkoušek z češtiny.

V souvislosti s novelou zákona o pobytu cizinců na území České republiky bude od 1. ledna 2009 zavedena zkouška z českého jazyka pro cizince. Všichni žadatelé o azyl, kteří tuto podmínku nesplní, tak s největší pravděpodobností azyl na území České republiky nezískají. Složit zkoušku z češtiny bude totiž jednou z podmínek pro udělení azylu na území České republiky. Zatím nejsou pevně

stanovena pravidla, vše zatím připravuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a vláda musí jeho návrh schválit do konce března tohoto roku.¹⁴

V současné době již Ústav odborné jazykové přípravy (ÚJOP) Univerzity Karlovy provádí zkoušky z českého jazyka v podobné podobě, ve které by měly být předloženy žadatelům o azyl. Nyní chybí ještě testování různých zkoušek, tak aby splňovaly daná kritéria, která musí zkoušky tohoto typu splňovat. Tato kritéria jsou dána Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky.

Nyní je v jednání obtížnost těchto zkoušek. Protože se ale na přípravě celého projektu kromě Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy podílí ještě Ministerstvo vnitra a Ministerstvo práce a sociálních věcí, tak ona snaha dohodnout se na nějaké konečné podobě určitým způsobem klesá.

Obtížnost testů z českého jazyka je zatím stanovena na úroveň A1. Úroveň A1 je nejnižší jazyková úroveň, a proto není zatím ještě jasné, zda v této oblasti nedojde ještě ke změně rozhodnutí. Jazykoví odborníci se totiž domnívají, že zavedením nejlehčí úrovně těchto testů by potom mohli uprchlíci mít problémy se začleňováním do české společnosti. Tato úroveň totiž není dostatečná ani pro samotnou komunikaci v češtině, a z tohoto důvodu je pro uprchlíky celkem bezpředmětná. Pokud se totiž nebudou schopní s většinou společností ani dorozumět, nemohou ani poznat českou kulturu a společnost jako celek. Tato úroveň také obsahuje minimum české gramatiky. Této úrovně mohou bez větších potíží dosáhnout lidé, kteří zde nějakou dobu žijí.

Podle jazykových odborníků je tedy úroveň A1 u jazykové zkoušky k integraci naprosto nedostačující. Žadatelé o azyl, kteří zde azyl nakonec získají by po dobu života v České republice měli zvládnout i vyšší úroveň než tuto.

Povinností vyplývající ze zákona ale není, že žadatelé o azyl musí navštěvovat přípravné kurzy z českého jazyka. Toto je čistě na uvážení každého žadatele o azyl. Tyto přípravné kurzy stát žadatelům o azyl neproplácí, ani na ně nepřispívá. Co se týče samotné zkoušky, tak u té bude stát žadatelům hradit první pokus. Uznávat se bude také jakákoliv jiná zkouška z českého jazyka, která má srovnatelnou úroveň právě s navrhovanou A1.

Právo organizovat tyto jazykové zkoušky pro cizince mají pouze jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.

¹⁴ Online (4.4.2008) Dostupné na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2086185>

2.7 Uprchlíci a jejich postavení na českém trhu práce

V České republice byl zpracován projekt Work in Prague, který mapoval situaci pracovního trhu a zacházení s cizinci, žijícími v České republice, hlavně tedy v Praze.¹⁵

Lidé, kteří získali v České republice azyl tvoří v rámci českého pracovního trhu minoritní skupinu. I přesto se může stát, že v sezoně mohou tito lidé (převážně tedy ze třetích zemí) tvořit skupinu i velmi početnou. V jejich situaci je nutné rozlišovat, zda jsou zaměstnávání legálně nebo nelegálně. Častým problémem právě u těchto skupin bývá, že jsou zaměstnávání pouze nelegálně.

Výzkum byl převážně zaměřen na uprchlíky ze zemí bývalého východního bloku a na obyvatele Afriky. Smyslem tohoto výzkumu bylo zmapovat podmínky pracovního uplatnění cizinců, kteří mají na území České republiky trvalý nebo dlouhodobý pobyt.

Výzkum byl také zaměřen na to, s jakými problémy se mohou lidé, kteří do České republiky přicházejí setkávat. Cílem také bylo nahlédnout do životních situací těchto lidí, jež se stávají součástí jejich běžného života. A pokusit se z tohoto vyvodit nějaké důsledky či možná varování pro další nově příchozí.

Na základě tohoto výzkumu bylo také zjištěno, že pro české zaměstnavatele jsou zajímaví především lidé, kteří jsou ochotní tvrdě fyzicky a manuálně pracovat. Takoví lidé jsou nejvíce využitelní. Velmi zajímavou skupinou lidí jsou samozřejmě lidé, kteří v České republice pobývají na vízum za účelem zaměstnání. Podle výzkumu došlo ke zjištění, že takoví lidé jsou potom v zaměstnání o mnoho výkonnější a jsou svému zaměstnavateli zcela oddáni. Potom jejich pobytové vízum závisí pouze na tom, jestli si udrží zaměstnání.

V České republice jsou ale také regiony, kde nejsou potřeba pouze lidé fyzicky či manuálně pracující. Např. v regionu severní Čechy obsazují uprchlíci dokonce i manažerské posty či jiná vyšší, řídicí místa. V některých případech obsazují i místa lékařů či jiného zdravotnického personálu, kterého je právě v tomto regionu nedostatek. Tito lidé tvoří ale velmi malou část z celkového počtu cizinců, kteří pracují v České republice.

¹⁵ Online (3.4.2008) Dostupné na <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2074206>

Přesto všechno se cizinci na českém trhu práce příliš nezdržují. Jejich pracovní uplatnění zde bývá pouze krátkodobé. Často se také stává, že dosáhnou nějakého vytyčeného cíle, který si v oblasti zaměstnání určili, a potom odcházejí třeba i do jiné země, kde mohou být např. lépe finančně ohodnoceni.

Výhoda právě severočeského regionu, o kterém již zde bylo psáno, je v tom, že zde cizinci seženou cenově velmi dostupné bydlení. Tento problém se objevuje zejména v Praze a v okolí Prahy, kde sice cizinci snadněji seženou práci, ovšem už nemají dostatek finančních prostředků na to, aby si zaplatili odpovídající bydlení.

Dalším důvodem proč imigranti špatně shánějí zaměstnání na území České republiky je špatná znalost češtiny. Zaměstnavatelé nechtějí cizince přijímat, protože mají špatnou úroveň znalostí češtiny. Z tohoto důvodu mají cizinci i zhoršenou možnost integrace, přestávají se setkávat s českým obyvatelstvem, přestávají komunikovat v češtině a jejich znalosti se tímto způsobem zhoršují. Příští rok by tento problém už mohl být řešen díky povinné jazykové zkoušce pro cizince, kteří v České republice získají azyl. O tomto problému jsem se již zmiňovala výše. Dalo by se tedy určitým způsobem říci, že schopnost komunikovat v češtině umožňuje cizincům se lépe uplatnit na trhu práce. Čím lepší znalosti, tím větší šance profesního růstu.

Velká část tohoto výzkumu, týkajícího se zaměstnanosti cizinců v České republice, byla zaměřena na zaměstnanost cizinců v Praze. Sledování zaměstnanosti cizinců v Praze se ukázalo jako problém. U Prahy jako největšího města České republiky existuje jen velmi malá míra kontrolovatelnosti. Je tedy daleko obtížnější zjistit, kolik lidí je zde nelegálně zaměstnáváno. Kromě toho se v poslední době zvyšuje počet evidovaných zahraničních bydlících. Otázkou ale zůstává, zda tito všichni jsou také v Praze zaměstnáváni. Co se týče pracovního uplatnění, tak v Praze najdeme nejrozmanitější pracovní příležitosti. Proto je také pražský trh práce tak lákavý. Dalším lákadlem je to, že v Praze si lidé vydělají více ve srovnání s jinými českými regiony. To jsou možná také důvody toho, že Praha patří k regionům, kde je minimální míra nezaměstnanosti. Kromě toho v Praze funguje velké množství agentur, které zprostředkují práci právě cizincům. Těchto agentur můžeme najít v Praze daleko větší počet, než je tomu v jiných českých regionech. Velkým záporem, o kterém jsem se již také zmiňovala, je poměrně drahé pražské bydlení. Proto dnes není výjimkou, že cizinci bydlí mimo Prahu a za

prací dojíždějí do Prahy i několik desítek kilometrů. Závěrem k této pražské problematice bych se chtěla zamyslet nad tím, zda cizinci v Praze snadno prochází procesem integrace. Praha, jakožto největší město české republiky je plná různých lidí. Nutno ovšem podotknout, že tito lidé se mezi sebou neznají, ani když mají spolu společnou chodbu v domě. Proto mohou cizinci, kteří v Praze žijí, žít poněkud izolovaným životem a s českým prostředím nebo s českým jazykem často ani do styku nepřijdou. Přesto je nutné souhlasit s tím, že i přes všechna svá negativa je Praha stále lákavým cílem cizinců. Dalším problémem, který může imigranty celkem potrápit, by mohl být přístup některých úřadů.

Celý tento výzkum měl být zpracován jako autentická výpověď cizinců, kteří pracují na českém trhu práce a jejich zaměstnavatelů. Metodou tohoto výzkumu byla tedy metoda přímého rozhovoru. Na základě těchto rozhovorů byly často zjištěny v celku zajímavé věci. Mnoho cizinců je zaměstnáno, a přesto pracuje na vlastní živnostenský list. Mnoho cizinců je normálně zaměstnáno u nějakého zaměstnavatele a na úřadech je vedeno např. jako žena v domácnosti. Pokud bychom tedy měli tyto zvláštnosti shrnout, tak můžeme říci, že čeští zaměstnavatelé tedy odmítají uzavřít s cizinci platnou pracovní smlouvy a raději je zaměstnávají nelegálně. U některých lidí se totiž objevila i velice zajímavá informace a to ta, že jsou evidováni na úřadech práce, někdy i mimopražských. Tito lidé tedy žijí z finančních prostředků svého partnera, pokud nemají právě onen nelegální příjem.

Na základě tohoto výzkumu bylo také zjištěno, že mnoho cizinců i zaměstnavatelů mělo při různých svých jednáních osobní zkušenost s různými Úřady práce. Proto byla do tohoto výzkumu zařazena i činnost těchto úřadů, hlavně z hlediska dostupnosti cizincům a z hlediska toho, zda jsou tyto úřady schopné podat cizincům dostatečné informace, týkající se českého trhu práce.

Kromě toho se tento výzkum zaměřil i na různé agentury, které v České republice pomáhají cizincům také zprostředkovávat práci. V Praze těchto agentur funguje mnoho a tento výzkum se právě zaměřil na kvalitu služeb, které tyto agentury cizincům poskytují.

Skoro všechny osoby, které se zúčastnily tohoto výzkumu měly trvalý pobyt v České republice, některé už byly i občany České republiky. Pouze jedné ženě nebyl trvalý pobyt v České republice dosud přiznán. Ne všechny osoby bydlely

v Praze, tedy nebyly přihlášeny k pobytu v Praze. Stejně tak to bylo i místem výdělečné činnosti, ne všechny osoby pracovaly právě v Praze.

Podle výpovědí dotazovaných osob bychom mohli dojít k celkem zajímavému závěru. Na základě tohoto výzkumu se totiž ukazuje, že jsou to právě menší české firmy a podniky, které častěji zaměstnávají právě cizince. Tedy lépe řečeno, jsou to právě menší firmy, které zaměstnávají cizince na základě pracovní smlouvy, tedy je zaměstnávají legálně a odvádí za tyto osoby povinné daně, platí za ně zdravotní a sociální pojištění. Tyto odvody státu se právě mohou jevit jako problém, kvůli kterému se nakonec vedení firem a podniků rozhodne právě pro tu nelegální cestu, tedy pro zaměstnávání cizinců bez pracovní smlouvy.

Kromě toho jsou menší firmy a podniky mezi cizinci oblíbeny i z jiného důvodu. Cizinci zaměstnaní u těchto menších firem si pochvalují pracovní podmínky, ale také slušné zacházení ze strany českých zaměstnavatelů. Zaměstnavatelé si zase na druhé straně chválí, že se jim dostává kvalitních zaměstnanců z ciziny. A to bez rozdílu zda pocházejí ze zemí bývalého Sovětského svazu, Jugoslávie, Iráku, Vietnamu či z jiných zemí. Zjednodušeně řečeno, čeští zaměstnavatelé nerozlišují země původu imigrantů, ani některé z nich nezvýhodňují kvůli tomu, že pochází z té země či jiné.

Zaměstnavatelé se také často shodují na tom, že s přijímáním cizích zaměstnanců do pracovního poměru jsou spojeny mnohé administrativní problémy a hlavně potom dlouhá administrativní řízení.

Pokud chtějí imigranti pracovat na nějakých vyšších pozicích, tak se opět mohou setkat s nějakými problémy. Pokud by totiž chtěli zastávat nějakou řídicí pozici, tak se od nich vyžaduje znalost jazyků. Kromě svého rodného jazyka musejí být schopní komunikovat ještě v češtině a v dalším jiném světovém jazyce. A toto je právě největším problémem uprchlíků ze třetích zemí. Jejich jazyková vybavenost a schopnost komunikace totiž není na příliš uspokojivé úrovni.

V Praze bychom ale samozřejmě kromě těchto menších podniků našli velkou část obrovských firem a podniků. Takové podniky sice nabízejí dostatek pracovních míst, dokonce uvítají imigranty ze třetích zemí. Jedná se totiž o pracovní místa, která nechce nikdo zaujímat. Často to jsou totiž místa nekvalifikovaná, práce velmi fyzicky namáhavá nebo obsazení míst pro různý pomocný personál. Takové firmy většinou využívají nabídek různých agentur, které zprostředkovávají práci cizincům.

Kromě toho existuje v Praze mnoho firem, které potřebují zaměstnance velmi kvalifikované. Požadují, aby znali rodný jazyk, češtinu a ještě jeden světový jazyk. Tyto firmy si pak samy obstarávají své zaměstnance tím, že podávají různé výzvy. Cizinci tedy přichází do České republiky na základě výzvy nějaké firmy. To už ale nejsou uprchlíci v pravém slova smyslu, ale spíše právě ekonomičtí migranti, kteří přicházejí do České republiky za prací. Nicméně do počtů imigrantů, kteří do České republiky přicházejí, je také započítáváme.

Kromě českých firem dnes samozřejmě v České republice funguje mnoho zahraničních firem. Tyto firmy mají také zájem o to, aby zaměstnávali cizince, ale většinou se jedná právě o ty nekvalifikované pracovní pozice. Pro tyto firmy jsou cizinci velmi zajímavou skupinou. Zaměstnavatelé jim totiž mohou zaplatit nižší mzdu než lidem, kteří jsou občany České republiky. Cizinci jsou i snadněji nahraditelní. Pokud nejsou spokojeni v zaměstnání, tak odejdou a na jejich místa už přichází noví lidé.

Nelegální zaměstnávání cizinců ale není problémem pouze velkých firem a podniků. Častými nelegálními zaměstnavateli v České republice bývají i různá ubytovací a stravovací zařízení, provozovatelé stánkového obchodu a menší obchody. V plné sezóně naberou tato zařízení velké množství zaměstnanců. Jsou to právě cizinci, kteří bývají v Praze oslovováni na tento typ sezónní práce. Často to bývají i cizinci, kteří mají problém s bydlením nebo to bývají lidé, jejichž příbuzní jsou v České republice legálně zaměstnáni, a oni sem přišli a snaží se nějakým způsobem zajistit si zdroj obživy. Častým případem také bývá, že někdo z cizinců je u nějaké firmy legálně zaměstnán a ostatní postupně přicházejí. Ti už ale u příslušné firmy pracují nelegálně. Často se také cizinci mezi sebou nahrazují, pokud někdo nepřijde, tak ho nahradí osoba jiná, která velmi dobře ví za koho v danou chvíli pracuje a jaký druh práce má vykonávat.

Jiný důvod, proč cizinci volí nelegální zaměstnávání v České republice je ten, že oni se po příchodu do naší země cítí naprosto bezradní. Neumějí jazyk, tak si ani nemohou nic vyřídit. Proto se nechají zaměstnat třeba i nelegálně, jen aby se dostali do kontaktu právě s onou českou většinou, aby byli později schopní si vyřídit další potřebné věci. Čím dříve se také cizinci naučí češtinu, tím dříve mohou sehnat kvalifikovanou a legální práci.

Mnoho cizinců získá legální zaměstnání, tedy podepíše pracovní smlouvu pouze na přechodnou dobu. Po uplynutí této doby opět shánějí alespoň nelegální zaměstnání.

Co je ovšem zajímavé, to jsou názory cizinců na nelegální zaměstnávání v České republice. Mnoho cizinců totiž předpokládá, že nelegální zaměstnávání je naprosto běžnou praxí a občané České republiky jsou ochotni tuto praxi tolerovat. Kromě toho mnoho cizinců uvádí, že sami čeští občané tuto praxi také běžně provádějí. Proto cizinci na tom neshledávají v podstatě nic špatného. Obzvláště pokud to oběma stranám může přinést užitek.

Kromě toho mnoho cizinců uvádí také to, že situace na pražském trhu práce je naprosto nekontrolovatelná a nepřehledná. Proto rizika, která jsou s nelegálním zaměstnáváním spojena jsou v pražském prostředí minimální. Cizinci se tedy bohužel v Praze setkali s takovou zkušeností, že kontroly legálního a nelegálního zaměstnávání se v Praze příliš nekonají. Nevím, zda je toto zrovna pozitivní vizitka pražského trhu práce.

Dalším problémem bývá to, že cizinci ve své zemi původu získali mnohdy kvalitní vzdělání, ale když přijdou do České republiky, tak zde je situace taková, že jejich vzdělání je zde chápáno jako velmi nedostačující. Proto musí potom cizinci vykonávat často velmi nekvalifikované práce. Cizinci, kteří mají mnohdy vysokoškolské vzdělání, které získali ve své zemi, jsou v České republice zaměstnání na místech, která u nás normálně vykonávají lidé, kteří mají pouze učňovské vzdělání. Přesto aby se cizinci u nás užívali, tak jsou ochotní vykonávat jakoukoliv práci a být k tomu zaměstnání bez pracovní smlouvy.

Vysokoškolsky vzdělaní cizinci, kteří i v České republice našli uplatnění, které odpovídá jejich vzdělání nepochází z tzv. třetích zemí. Jsou to většinou lidé, kteří k nám přišli ze západních zemí nebo to jsou lidé, kteří sice pochází z tzv. třetích zemí, ale vysokou školu vystudovali v České republice nebo v bývalém Československu. Takovým lidem je tedy nabídnuta práce, která odpovídá jejich kvalifikaci.

Jak by mohlo vyplynout z dosavadních zjištění, tak proces cizinců k získání práce v České republice je následující. Cizinci nejprve přijímají nějaké sezónní či přechodné práce, aby zajistili svou rodinu a získali nějaké přechodné bydlení. Teprve poté, když mají zajištěny základní podmínky pro život, tak se snaží najít si práci trvalejšího charakteru. Otázka, zda setrvat v České republice delší dobu či

dokonce trvale je spojena s mnoha podmínkami. Nejhlavnější podmínkou je to, zda cizinec bude mít i nadále zajištěnou práci, dále je také důležitý zdravotní stav, záleží samozřejmě také na rodinné situaci (tedy na tom, zda je celá rodina v České republice nebo zda zbytek rodiny žije právě v oné domovské zemi cizince), velmi důležitou roli hraje v životě migrantů také bydlení. Důležité také je, jaké mají cizinci postavení mezi ostatní (většinou) společnostmi. Záleží tedy také na tom, jak jsou cizinci většinou společností přijímáni. Zda většinová společnost netrpí jakýmsi předsudky vůči migrantům ze třetích zemí.

Podle toho, jak někteří dotazovaní migranti odpovídali je jasné, že se někteří z nich cítili být diskriminováni. Ať už to bylo ze strany jejich pražských zaměstnavatelů, ze strany různých státních úředníků či ze strany samotných občanů. Pokud má cizinec takový pocit diskriminace, tak potom je pro něj samozřejmě obtížnější sehnat nějakou práci, a pokud už se povede toto, tak může být velmi obtížně se později začlenit do pracovního kolektivu.

Mnoho cizinců, kteří do České republiky přijdou, zde postupem času získají povolení k trvalému pobytu. Nejjednodušší způsob, jak povolení k trvalému pobytu získat, je uzavřít sňatek s nějakým občanem nebo občankou České republiky. Tímto aktem se pak samozřejmě vylepší postavení cizince v české společnosti. Kromě toho si tím vylepší i ostatní základní podmínky k životu, mají potom větší šanci získat odpovídající bydlení apod.

Do nejhorší situace se dostávají azylanti, kteří získali v Praze zatím jen dočasné povolení k pobytu. Tito lidé nemohou většinou sehnat práci dlouhodobě a ještě k tomu nemají v Praze odpovídající bydlení, protože na něj nemají dostatek finančních prostředků. Na základě těchto problémů se mohou někdy dostat do situací, které hraničí s legalitou.

Někteří azylanti dokonce k těmto všem problémům ještě v Praze studují vysokou školu. Tito lidé často nemají ani trvalé bydliště, jsou rádi, že mohou bydlet alespoň na vysokoškolských kolejích.

Problémy s bydlením a získáním trvalého pobytu rozhodně cizincům v jejich situaci nepomohou. Spíše naopak často dochází k tomu, že proces integrace je zpomalen a cizinci stále zůstávají na okraji české společnosti.

Nutné je ale také zdůraznit, že pokud azylant sežene v České republice práci dlouhodobou, tak to ještě nemusí znamenat, že jeho bydlení bude uspokojivé či dokonce nadstandardní. Už vůbec ne v případě našeho hlavního

města. I přesto, že je cizinec dlouhodobě legálně zaměstnán, pobírá dostatečný příjem, tak pořídit si uspokojivé bydlení v Praze není vůbec jednoduché. Proto mnoho cizinců volí tu alternativu, o které už jsem se také zmiňovala, a to, že v Praze pracují, ale bydlí mimo Prahu, kde mají možnost sehnat levnější bydlení v odpovídající kvalitě. A do Prahy za práci budou raději dojíždět.

Některým cizincům, kteří jsou v Praze zaměstnáni se může podařit to, že jim zaměstnavatel bude (alespoň po nějakou dobu) drahé pražské bydlení financovat. Takoví zaměstnaní cizinci mohou mluvit o štěstí. Důsledkem tohoto je potom opět časté stěhování a s tím souvisí další problémy a potíže, mezi které bych zařadila hlavně horší začlenění do většinové společnosti. Samozřejmě není možné jednoznačně tvrdit, že potíže s bydlením v Praze mají všichni cizinci pohybující se na českém trhu práce.

Dalším záparem je i to, že administrativní proces, který vede k získání uspokojivého bydlení v Praze je velmi zdlouhavý. Zahrnuje mnoho vyřizování a obstarávání mnoha věcí. Jednání s úřady, vypisování mnoha dokumentů je velmi náročný proces.

Pokud bychom se chtěli dobrat nějakého závěru k tomuto tématu, tak na prvním místě bych chtěla zdůraznit to, že pokud cizinci chtějí získat uplatnění na českém trhu práce, tak musejí počítat s mnoha problémy, které se jim během shánění místa dostanou do cesty. Rozhodně se cizinci nedostávají do nějaké příjemné situace.

Hlavní důvod, proč chtějí cizinci (a hlavně musí) pracovat je ten, že díky mzdě za vykonanou práci mohou získat nějakou obživu. Dalším důvodem je právě ono již několikrát zmiňované bydlení. Pokud cizinci dostanou za svou práci zapláceno, tak potom je samozřejmě jednodušší získat alespoň přechodné bydlení. Další problém, který cizince zajisté potká při shánění zaměstnání jsou právě ony administrativní bariéry a s tím související také jazykové a komunikační potíže. Pokud ještě příliš neovládají češtinu, tak potom jsou tato jednání samozřejmě obtížnější.

Z tohoto důvodu by bylo vhodné se zamyslet nad postavením cizinců v české společnosti a zjednodušit jim právě onen proces integrace.

III. ČESKOSLOVENSKO – ZEMĚ ODKUD SE ODCHÁZELO

Ve své diplomové práci se chci hlavně zabývat problémem imigrace do dnešní České republiky v našich novodobých dějinách, dalo by se říci. Přesto bych se ale v této kapitole chtěla dotknout problému emigrace z Čech, konkrétněji z Československa ve 20. století.

Proč právě Československo ve 20. století? Uznávám, že 20. století není jedinou dobou, kdy lidé z tehdejšího Československa odcházeli. Těch emigračních vln, mohu-li to nazvat takto honosným termínem, bylo samozřejmě více a proběhly o mnoho let dříve než právě ve 20. století.

Takovou největší vlnou, která se odehrála v našich národních dějinách už hodně dávno, byl odliv vzdělců v průběhu 17. století. Konkrétněji řečeno tento stav postupně vznikl už po bitvě na Bílé hoře, která se odehrála roku 1620. Ovšem vyvrcholením celé této nešťastné situace bylo uzavření tzv. Vestfálského míru v roce 1648. Češi, kteří pobývali v této době v zahraničí a vyznávali jiné náboženství než katolické, se totiž už zpět do své vlasti vrátit nemohli. Vestfálský mír tedy zmařil veškeré naděje na návrat do rodné země. Tito lidé, kteří odešli v této době z Čech, ať už to bylo z důvodů nejrůznějších (hlavně se tehdy jednalo o rozpor mezi katolickou církví a ostatními církvemi), můžeme dnes nazvat také tímto dnešním označením – tedy emigrantem. Mohli bychom je z dnešního pohledu zařadit mezi tzv. první české emigranty.

Pokud se ale na dvacáté století podíváme od začátku, tak zjistíme, že od samého počátku lidé z českých zemí neutíkali. Velmi významnou událostí v českých a slovenských dějinách dvacátého století byl rok 1918. V tomto roce vznikl samostatný československý stát, jakožto jeden ze států, které se vytvořily na území rozpadající se habsburské monarchie Rakousko-Uhersko.

Samostatný československý stát vznikl také díky lidem, kteří žili před tím dlouhou dobu v zahraničí. A právě kvůli událostem, které se v tu dobu děly kolem Rakouska-Uherska začali podnikat všemožné kroky na podporu právě se rodícího nového státu. Tito lidé působící v zahraničí zprvu podnikali své politické kroky právě z oblastí mimo česká území, ovšem postupně si začali připouštět myšlenku možného návratu. Zde se nabízí otázka, zda Československo vděčí za svůj vznik

právě těmito lidem. Přesto ale na jeho utváření měli obrovský podíl, zejména Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš a Milan Rastislav Štefánik.

Pokud bychom to tedy shrnuli, je možné říci, že na počátku 20. století se lidé do Československa postupně vraceli a o nějakém větším odlivu by nemohla být řeč. Je tedy možné říci, že se pomalu začínal vytvářet samostatný Československý stát, který měl být vystaven na demokratických základech, a to mohlo být jedním z důvodů, proč se stal tak zajímavým pro lidi, kteří se do něj postupně začínali vracet a hlásit se k němu.

Po vzniku samostatného Československa se dařilo směřovat k demokratickému státu, založenému na respektování základních lidských práv, tato situace se v Československu udržela téměř dvacet než přišla nacistická diktatura.

Po vytvoření Protektorátu Čechy – Morava začínalo docházet k odchodům z Československa. Prvními emigranty se stali vrcholní českoslovenští politici, kteří zde téměř dvacet let budovali demokratický stát a nyní přišlo něco, co začalo tento vývoj narušovat. Proto politici, nespokojení s touto situací začali postupně prchat ze země. Jejich útočištěm se postupně stávaly západoevropské země – Anglie, Francie, ale i Spojené státy americké.

Do exilu odešlo také mnoho československých vojáků a dalších lidí, kteří prchali před vznikajícím nacistickým režimem. Někteří proti němu chtěli všemožně bojovat, nakonec se ale také rozhodli pro odchod ze země. Mnozí českoslovenští vojáci později (během druhé světové války) bojovali na nejrůznějších frontách. Zejména českoslovenští piloti sehráli důležitou roli v letecké válce o Velkou Británii.

Kromě oblíbeného cíle československých emigrantů, kterým se postupně stávaly západoevropské země, začali lidé odcházet také na východ. Konkrétně se pro mnoho československých lidí stával postupně čím dál tím více zajímavý Sovětský svaz. Mnozí uprchlíci, kteří odešli do Moskvy se postupně stávali příznivci sovětského komunistického zřízení.

Během druhé světové války se tedy československý exil do jisté míry rozštěpil na dvě skupiny. Toto rozštěpení se později ukázalo jako dosti závažný problém. Mám tím na mysli politickou situaci v Československu po roce 1945, kdy se českoslovenští exulanti postupně začali vracet zpět do své vlasti.

Velmi významnou uprchlickou skupinu v tehdejším Československu tvořili čeští a slovenští Židé. Někteří z nich odešli do Švýcarska, jiní šli ještě dále – dostali se až do Ameriky, která se postupně stávala vysněným cílem židovských obyvatel, troufám si ji nazvat jejich zaslíbenou zemí. Několik jich ale druhou světovou válku přečkalo např. v Číně nebo v Sovětském svazu.

Všem židovským obyvatelům Československa se ale uprchnout bohužel nepodařilo. Tyto lidi bohužel čekal krutý trest jen kvůli tomu, že jsou židovského původu a nesplňují Hitlerovu představu ideálního člověka. Židé byli zatýkáni a odvezeni do koncentračních táborů, kde na ně většinou čekala smrt.

Židovské obyvatelstvo tvořilo po celém světě velmi zajímavou skupinu obyvatelstva. Nebyla to pouze druhá světová válka, která je donutila změnit jejich domov. Dalo by se říci, že druhá světová válka spíše ukončila jejich vyhnanství, které trvalo téměř dva tisíce let, kdy byli Židé vyhnáni z Izraele. Po skončení druhé světové války se totiž znovu objevily snahy obnovit stát Izrael na historickém území biblického Izraele. To vlastně pomohlo té skupině Židů, která přežila hrůzy druhé světové války. Židovské obyvatelstvo, které přežilo mučení v koncentračních táborech se mohlo vrátit do své původní země a mnoho Židů se v nově vytvořeném státě Izrael opravdu také usadilo. Dalo by se říci, že touto událostí byl Židům opět vrácen domov a bylo ukončeno jejich vyhnanství. Právě historické území Čech se mnohokrát stávalo byť pouze jejich přechodným domovem. Ve 20. a 30. letech 20. století se Československo stávalo zemí, do které Židé přicházeli z nacistického Německa. Bohužel početná česká židovská komunita padla jako oběť holocaustu.

Za uprchlíky bychom mohli považovat také ty československé občany, kteří museli v letech 1938 a 1939 vyklidit Sudety, které byly násilně připojeny k Německu. I když tito lidé vlastně neprchali do jiného státu, pouze se přemístili z jedné části státu, která byla až do doby Protektorátu součástí Československa, do druhé, přesto je nazýváme uprchlíky. To hlavně z toho důvodu, že tito lidé vlastně museli násilně opustit své domovy, které se sice pouze na přechodnou dobu staly součástí jiného státu.

Po druhé světové válce se sice mnoho lidí (uprchlíků) vrátilo zpět do Československa, ale zároveň začaly v Československu v této době probíhat zvláštní procesy s lidmi, kteří získali československé občanství před válkou. Jako odplata Německu za nacistické zločiny a kolaboraci mnohých sudetských Němců

s nacisty se československá vláda uchýlila k radikálnímu řešení. Více než tři miliony Němců a mnoho Maďarů bylo zbaveno československého občanství a jejich majetek byl zkonfiskován. Tito obyvatelé byli postupně vytlačováni z Československého území a navraceni zpět do Německa, Rakouska a Maďarska. Dalo by se říci, že tyto lidi je možné z určitého hlediska také považovat za uprchlíky. A to z jednoho prostého důvodu, tito lidé opět museli násilně opustit své domovy a přesídlit se jinam. A ačkoliv byli tito lidé, stejně jako Češi v roce 1938 vyhnáni ze Sudet, vysídleni do zemí, ke kterým se etnicky hlásili, tak stejně to pro naprostou většinu z nich znamenalo ztrátu velmi podstatné hodnoty lidského života. Samozřejmě mám v tomto případě na mysli hodnotu domova jako určité jistoty. Kromě toho odchod těchto lidí vyústil v rozsáhlé změny sociální a ekonomické struktury a bohužel posílil také rodící se komunistický režim v Československu.

V roce 1948 byl v Československu nastolen totalitní režim. K moci se dostala komunistická strana, která nastolila v Československu totalitu. Komunistická strana měla v zemi rozhodující vliv, vše bylo podřízeno pod její dohled, pod její kontrolu. Postupně začala být v Československu omezována základní lidská práva. Ve společnosti postupně docházelo k přeměně tzv. žebříčku hodnot. Každý, kdo se pokusil o nějaký odpor vůči režimu byl nemilosrdně potrestán. Troufám si tvrdit, že v roce 1948 byl v Československu nastolen teror, který trval dlouhých čtyřicet let.

A právě kvůli nespokojenosti s vládnoucím režimem se někteří lidé rozhodli danou situaci řešit radikálním způsobem, kterým byl odchod z tehdejšího Československa. Tato velká vlna uprchlictví z Československa trvala po celou dobu totalitní vlády komunistické strany v Československu, tedy v rozmezí let 1948 – 1989. Podle různých údajů z Československa v letech 1948 – 1989 emigrovalo přibližně 550 tisíc obyvatel, což představovalo asi 3,5 procenta celkové československé populace. Přibližně 250 tisíc odešlo mezi léty 1968 – 1989. Téměř 60 tisíc lidí, z nichž mnoho patřilo k hospodářské a intelektuální elitě, uprchlo hned v prvních měsících po nástupu komunistů k moci.¹⁶

Za vlády komunistické strany v Československu začalo postupně docházet k různým omezením a zákazům, které se projevovaly jak mezi „obyčejnými lidmi“,

¹⁶ Concolato, J.-C. a kol.: Útěk a exil v umění, UNHCR Praha, 2002, s. 23

tak mezi lidmi, kteří byli nějakým způsobem známí na veřejnosti. Jednalo se zejména o různé umělce, kteří pokud s vládnoucím režimem nesympatizovali, tak z toho pramenily značné problémy a potíže. Především se jednalo o to, že tito lidé nesměli být postupně veřejně činní, měli zákaz vystupování či vytváření svých děl. Z tohoto důvodu byli nuceni odejít do exilu špičkoví umělci, spisovatelé, novináři, sportovci či bývalí politici. Někteří z nich se v zahraničí snažili nějakým způsobem pomoci Československu. Snažili se v exilu pracovat na oslabení komunistického režimu, mnozí z nich se snažili různými způsoby pomáhat lidem, kteří se rozhodli v Československu zůstat.

Když v roce 1989 došlo k pádu komunistického režimu v Československu, uvolnily se poměry v zemi a země se začala směřovat na postupnou cestu k demokracii, tak se příliš lidí zpět do své vlasti stejně nevrátilo. Lidé, kteří ze země odešli v krutých dobách panování komunistické strany, si za ta léta vybudovali v zahraničí svůj domov a díky svému vzdělání či profesnímu zázemí se v exilu velmi dobře uplatnili. Svě nově země přijali velmi dobře a nová hostitelská země jim nabídla v podstatě nový domov. Emigranti z Československa přijali postupem času novou zemi za domov rovnocenný tomu původnímu. Problémy emigrantům dělal také nově se utvářející demokratický systém v Československu. Emigranti byli totiž v mnoha případech naprosto vynecháni z restitučních procesů, mnozí z nich nemohli získat zpět ani své původní československé občanství.

Někteří lidé, kteří žili v Československu po celou dobu vlády komunistického režimu pohlíželi na emigranty jako na lidi, kteří se užívali ekonomické svobody a blahobytu, zatímco ti, kteří zde zůstali museli jenom trpět. Někteří lidé se s těmito předsudky dodnes nedokázali vyrovnat a nemohou tyto lidi normálně přijmout.

3.1 Shrnutí československé emigrace

Pokud bychom se podívali na československé dějiny, řekněme pouze za posledních sto let, tak dojdeme k celkem zajímavému názoru. Na tomto místě je totiž možné přijmout názor, že lidé od vzniku samostatného Československa ze země v podstatě pouze odcházeli. Je tu ovšem i jedna světlá výjimka. Touto výjimkou je právě období první republiky. Za doby první republiky lidé ze země

neodcházel. Aspoň v této době tedy lidé neodcházel ze země z politických důvodů. Tento stav můžeme přičítat tomu, že první československá republika měla být státem demokratickým, postaveným na respektování základních lidských práv. Podle mého názoru se toto v počátku poměrně dobře dařilo respektovat. Alespoň tomu tak bylo před tím, než přišla německá okupace.

Pokud lidé odcházeli z první republiky, tak odcházeli z důvodů ekonomických. Přestože byla první Československá republika poměrně bohatým státem, tak ve světě byly státy, které na tom byly ekonomicky ještě lépe. Mnoho Čechů a Slováků tedy odešlo za prací a lepšími příležitostmi na západ, někteří dokonce až do Ameriky.

Období mezi léta 1945 – 1948 bychom mohli charakterizovat jako svobodné. Bylo po ukončení druhé světové války a k moci se opět postupně dostávali ti politici, kteří stáli u zrodu samostatného Československa. Z tohoto by logicky vyplýval fakt, že když se k moci dostali stejní lidé jako v roce 1918, že se bude Československo ubírat stejným směrem jako po jeho samotném vzniku. Dalo by se tedy říci, že když lidé neodcházel z první republiky, tak v tomto období nastane obdobná situace. Tomu tak ovšem nebylo. V této době totiž docházelo k odsunu sudetských Němců, o kterém už jsem se zmiňovala výše. Jak už tedy bylo řečeno, Němci odcházeli v podstatě do své vlasti, ale přesto museli nuceně opustit své domovy, tak se jednalo o emigraci.

Co se týče situace v oblasti uprchlictví v Československu a později i samostatné České republiky od roku 1989, tak by se dalo říci, že určité emigrační procesy z Čech pokračují i nadále. Po roce 1989 došlo k vzájemným střetům, nebo lépe k několika různým pohledům na myšlenku demokracie. Po nastolení svobody si najednou myšlenku demokracie začali lidé vykládat různě a na základě tohoto docházelo k různým sporům.

Velkou roli sehrála a i nadále sehrává největší národnostní menšina žijící v Čechách, a to jsou Romové. Právě Romové hrají důležitou roli v údajích o uprchlících. Tisíce z nich opustily Českou republiku z důvodů rasové diskriminace a špatných ekonomických příležitostí. Tato uprchlická vlna se objevila po roce 1989 a dalo by se říci, že ji můžeme zaznamenávat i nadále.

Podle statistických údajů, které byly pořízeny po roce 1989 vyplynulo, že mimo území českých zemí žije téměř 2,2 milionů lidí, kteří se hlásí k českému původu. Zajímavé ovšem je z tohoto počtu jich pouze asi 200 tisíc žije v Evropě.

Ostatní žijí v oblastech mimoevropských. Největší počet, tedy asi 2 miliony českých obyvatel žije v Severní Americe. Asi deset tisíc v Jižní Americe, deset tisíc v Africe, sedm tisíc v Asii a patnáct tisíc v Austrálii a na Novém Zélandu.

V tuto chvíli je ale nutné poznamenat, že tento počet nezahrnuje pouze ony politické či ekonomické migranty, kteří někdy, před několika lety opustili území bývalého Československa. V tomto počtu jsou zahrnuty samozřejmě i potomci těchto bývalých emigrantů, kteří se také mohou hlásit k československému původu. Mnozí se k československému původu hlásí i přesto, že jejich předci z této republiky odešli před několika generacemi. Pokud bychom ale chtěli v těchto číslech pátrat dále, mohli bychom přijít na to, že v těchto statistikách nejsou zahrnuti ti lidé, kteří žijí už mnoho let v zahraničí a k československému, českému či slovenskému původu se z nějakého důvodu nehlásí.

Závěrem je nutné poznamenat, že kvůli těmto několika emigračním vlnám z bývalého Československa, přišly české země o značnou část hospodářských, politických, uměleckých či intelektuálních elit. Celá řada západních států tyto československé uprchlíky přijímala, když v Československu nebyla příhodná situace k životu.

Dnes je Česká republika v situaci, v jaké byly právě ony západní demokracie, když přijímaly uprchlíky z Československa. Proto si myslím, že Česká republika má povinnost přijímat uprchlíky z těch zemí, ve kterých nejsou z nějakého důvodu příhodné podmínky pro život.

Jak je patrné, tak osudy českých zemí jsou protkány fenoménem uprchlictví. Tento problém tu byl vždy a s největší pravděpodobností bude přetrvávat i do budoucna.

IV. ČESKÁ REPUBLIKA PO VSTUPU DO EVROPSKÉ UNIE

Dne 1. května roku 2004 došlo k rozšíření Evropské unie o 10 nových států. Mezi nimi byla Česká republika společně se Slovenskem, Polskem, Maďarskem, Slovinskem, Litvou, Lotyšskem, Estonskem, Maltou a Kyprem. Jednalo se už o páté rozšíření Evropské unie. Z původních šesti zakládajících států se počet států Evropské unie zvýšil během pěti vln na dvacet pět. Toto rozšíření bývá někdy nazýváno jako východní rozšíření, protože byly do Evropské unie přijaty bývalé socialistické státy.

Zatím k poslednímu rozšíření Evropské unie došlo k 1.1.2007, kdy se novými členskými státy Evropské unie stalo Bulharsko a Rumunsko. Počet států Evropské unie je tedy v současné době dvacet sedm.

Členské státy Evropské unie se dohodly, že sjednotí svá pravidla, aby bylo možné projednávat žádosti o azyl podle souboru zásad uznávaných v celé Evropské unii. Evropská unie plánuje vytvořit společnou azylovou politiku, která by měla sjednotit systém přijímání a navracení uprchlíků. V následující části své práce bych proto chtěla uvést některé dokumenty EU, které se týkají právě azylové politiky.

Evropská unie je někdy přirovnávána ke společnému domu, ve kterém evropské národy žijí pod jednou střechou. Struktura této trochu složité stavby se často připodobňuje k antickému chrámu. Jako každá stavba, která má přetrvat do budoucích věků, i EU potřebuje pevné základy - společné hodnoty a cíle. Z nich vyrůstají tři pilíře, představující jednotlivé politiky Unie. Jejich svorníkem, střechou, pod níž se odehrává život ve společném evropském domě, jsou instituce EU.¹⁷

Společné evropské imigrační politiky se neúčastní Dánsko, které má z této oblasti spolupráce výjimku. Velká Británie a Irsko se o zapojení do spolupráce rozhodují případ od případu.

4.1 Maastrichtská smlouva

Maastrichtská smlouva byla podepsána 7. února 1992. Formulovala právě ony tři pilíře EU. Prvním pilířem byla hospodářská a měnová unie, druhým byla

¹⁷Online (5.1.2008) Dostupné na http://www.euroskop.cz/40442/clanek/pilire-a-politiky-eu/#1_pilir

společná zahraniční a bezpečnostní politika a třetím pilířem je spolupráce v oblasti vnitra a justice.

Kromě těchto třech pilířů zavedla občanství EU a zřídila nové instituce (např. Evropskou centrální banku).

V červnu 1997 byla poprvé revidována v Amsterdamu (s platností od 1.5.1999), podruhé byla změněna v prosinci 2000 v Nice (s platností od 1.2.2003).

4.2 Amsterodamská smlouva

Amsterodamská smlouva vešla v platnost v květnu 1999. Po přijetí této smlouvy došlo k přesunu azylové a přistěhovalecké politiky EU ze třetího pilíře do prvního. Do pěti let od vstupu Amsterodamské smlouvy v platnost měla Rada přijmout opatření týkající se azylu, ilegální imigrace a politiky navrácení nelegálních přistěhovalců. Každý členský stát má právo na to, mít své vlastní předpisy, týkající se azylového řízení, pokud ovšem nejsou v rozporu s předpisy vydanými Radou.

Do této smlouvy je zahrnuto i opatření z Schengenské úmluvy, které stanoví, že občané EU ani příslušníci třetích zemí nebudou při překračování vnitřních hranic kontrolováni.

4.3 Dublinská smlouva

Dublinská smlouva byla podepsána v roce 1990 v Dublinu, v platnost vstoupila až 1. září 1997.

Úmluva má zaručit každému žadateli o udělení azylu, že nebude postupně vracen z jednoho státu unie do druhého. Jejím cílem je také vyloučit vícenásobné podávání žádostí o azyl v dalších členských státech.

Dublinská úmluva vychází ze zásady, že odpovědnost za posouzení žádosti o azyl přísluší tomu státu, který je odpovědný za kontrolu vstupu cizince na území členských států.

Kromě toho tato smlouva zaručuje to, že pokud má žadatel o azyl v jednom členském státě rodinného příslušníka, který na území tohoto státu legálně žije, tak je tento stát odpovědný za posouzení žádosti za podmínky, že si to zúčastnění

přejí. Tímto rodinným příslušníkem může být pouze manžel (manželka) nebo nezletilé dítě do 18 let.

4.4 Schengenská dohoda

V Schengenské dohodě, která byla podepsána 14. června 1985 v Schengenu, se Belgie, Francie, Lucembursko, Německo a Nizozemí zavázaly, že postupně odstraní hraniční kontroly na společných hranicích a zavedou svobodu pohybu pro všechny osoby, které jsou občany členských států.

Schengenská úmluva byla podepsána pěti uvedenými státy 19. června 1990. Úmluva stanovuje konkrétní podobu a garanci pro realizaci svobody pohybu.

Smlouva a úmluva, pravidla přijatá na tomto základu a související dohody dohromady tvoří Schengenské *acquis*.

V protokolu k Amsterodamské smlouvě se stanoví, že kandidátské země musí Schengenské *acquis* a pravidla přijatá příslušnými institucemi na základě tohoto *acquis* přijmout jako celek.

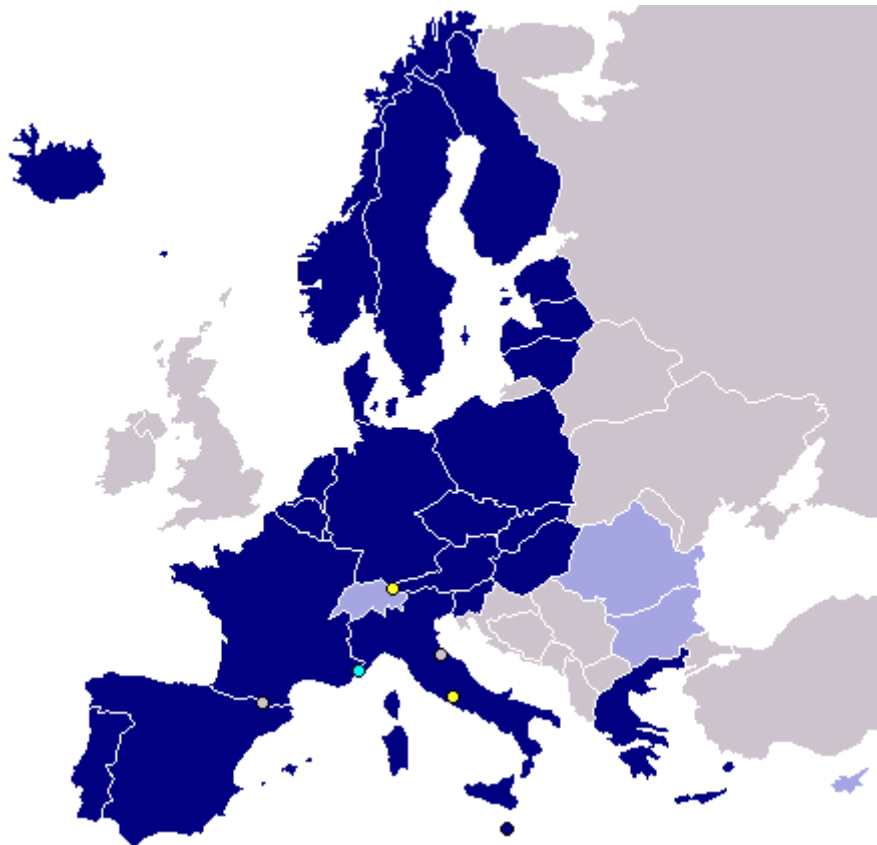
Vnitřní hranice mezi státy, které přijaly Schengenskou dohodu v podstatě neexistují. Je možné je ale na omezenou dobu kontroly opět obnovit, a to v případě, když to vyžaduje zachování veřejného pořádku či vnitrostátní bezpečnosti. Toho využilo např. Německo během Mistrovství světa ve fotbale v roce 2006.

Občané všech zemí Schengenského prostoru mohou svobodně cestovat v rámci celého prostoru a překračovat vnitřní hranice bez jakéhokoliv zdržování a kontrol. Totéž platí i pro cizince, pokud vlastní tzv. Schengenské vízum. Toto vízum je opravňuje cestovat po celém Schengenském prostoru.

Státy, které se staly členy Schengenského prostoru, musely odstranit překážky na hranicích, které by bránily plynulému provozu. Po vstupu státu do Schengenu by lidé vůbec neměli poznat, že vjeli na území jiného státu.

Schengenský prostor se postupně rozšiřuje – roku 1990 se jeho členem stala Itálie, v roce 1991 Španělsko a Portugalsko, v roce 1992 Řecko, v roce 1995 Rakousko a v roce 1996 Dánsko, Finsko a Švédsko. Účastníky Schengenské smlouvy jsou také Island a Norsko. K poslednímu rozšíření Schengenu došlo 21.

prosince 2007, toto rozšíření se týkalo i České republiky. Kromě naší republiky se členy Schengenu stalo také Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko a Malta. Ze států, které jsou členy Evropské unie se Schengenské smlouvy neúčastní Velká Británie a Irsko.

Mapa schengenského prostoru. Tmavě modrá barva označuje plné členy, světle modrá signatáře, kteří se dosud plně neúčastní. Žluté tečky jsou malé státy, které nejsou členy EU, ale mají zájem o vstup do schengenského prostoru. Monako (tyrkysová tečka) není signatářem Schengenské dohody, ale fakticky se stalo součástí schengenského prostoru díky bilaterálním úmluvám s Francií.¹⁸

4.5 Postavení České republiky po vstupu do EU

Protože se Česká republika stala 1. května 2004 členským státem Evropské unie, tak se zavázala k tomu, že pro ni budou platné mimo jiné i všechny dokumenty uvedené výše.

¹⁸ Online (5.1.2008) Dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Schengensk%C3%BD_prostor

Co se tedy týče otázky uprchlictví a migrace, tak má Česká republika stejné podmínky a stejné právní úpravy jako ostatní členské státy, které se vydaly směrem vytvořit společnou azylovou a vízovou politiku Evropské unie.

Navíc se Česká republika stala na sklonku roku 2007 členem Schengenského prostoru. To znamená, že zmizely hraniční přechody v České republice a cestování by tedy mělo probíhat bez větších problémů. Česká republika má to štěstí, že je ze všech stran obklopena státy, které jsou členy Schengenského prostoru. To tedy znamená, že Česká republika nemá žádné vnější hranice, kde by měla být kontrola mnohem přísnější.

Následující tabulka ukazuje počet žádostí o azyl v České republice od roku 1990 (konkrétně od července roku 1990) do roku 2007. Na základě této tabulky tedy srovnám situaci v oblasti uprchlictví a migrace před vstupem České republiky do Evropské unie a situaci po přistoupení k Evropské unii.

Rok	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Počet žádostí	1602	2226	841	2207	1187	1417	2211	2109	4085

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Počet žádostí	7218	8793	18094	8484	11400	5459	4021	3016	1878

¹⁹

Na základě tabulky je zřejmé, že nelze jednoznačně říci, že tendence v oblasti uprchlictví a migrace je klesavá nebo stoupavá. Spíše dochází k určitým výkyvům. Poměrně stabilní situace byla mezi léty 1993 až 1997, kdy počet žádostí výrazně nestoupl, ale ani výrazně neklesl. V roce 1998 došlo k většímu nárůstu a v roce 1999 ještě k výraznějšímu. Nejvíce žádostí o azyl bylo zaznamenáno v roce 2001. Důvody mohou být různé. Poměrně hodně žádostí bylo podáno také v roce 2003, tedy v roce, kdy v České republice proběhlo referendum o vstupu do Evropské unie. V roce 2004, kdy se Česká republika stala členským státem Evropské unie se počet žádostí o azyl snížil o polovinu, ve srovnání s předchozím rokem.

¹⁹ Online (30.3.2008) Dostupné na http://www.mvcr.cz/statistiky/2008/uprch02/8zpm_02.html

Od vstupu České republiky do Evropské unie, tedy od roku 2004 až do roku 2007 počet žádostí o azyl v České republice postupně klesá. Myslím, že v této situaci nelze říci, že by už uprchlíci neměli o Českou republiku zájem. Spíše to závisí právě na společné azylové a migrační politice Evropské unie. Všechny státy jsou na stejné úrovni.

Závěrem je nutné říci, že i v letech, která jsem označila jako roky s velkým počtem žádostí o azyl, se rozhodně nejedná o nějaká závratně vysoká čísla. Rozhodně si nemyslím, že by měla v České republice panovat nějaká obava z uprchlíků a azylantů. Jak je vidět na číslech z posledních let, tak tendence je dokonce klesavá. Proto si myslím, že se jedná o čísla skoro zanedbatelná.

4.6 Hlavní prvky evropského azylového systému

Azylová politika unie je dnes upravena právními normami, které byly přijímány v době účinnosti Amsterodamské smlouvy. V této době byla problematika azylu součástí tzv. třetího pilíře Evropské unie. Teprve potom, když nabyla účinnosti Amsterodamská smlouva, se problematika azylu přesunula do prvního pilíře Evropské unie. V této době začaly státy spolupracovat na společném postupu v utváření společné evropské azylové politiky.

Vytváření společné evropské azylové politiky předcházeli dlouhý legislativní proces. Komise přišla s prvním návrhem směrnice azylové politiky již v září 2000. Poté co Rada EU a Evropský parlament vypracovaly své stanovisko, tak Komise zpracovala pozměňovací návrhy obou orgánů do druhého doplněného návrhu směrnice v červnu roku 2002. Následující dva roky probíhala tvrdá jednání v Radě EU, která dospěla 29.dubna 2004 k politické shodě nad konečným zněním směrnice. Dne 29. června 2005 předložil zpravodaj Wolfgang Kreissl-Dörfler návrh stanoviska Evropskému parlamentu., který jej posléze přijal na svém zasedání dne 27. září 2005.

Rada EU se shodla na definitivní podobě směrnice o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka v prosinci 2005.

Tato směrnice je klíčová hned ze dvou důvodů. Za prvé se jedná o první závaznou normu komunitárního práva, která upravuje procesní otázky v oblasti

evropského azylového acquis. Za druhé, Evropská unie jejím schválením ukončila první fázi budování Společného azylového systému.

Směrnice o azylovém systému ve svém jádru sleduje dva zdánlivě protichůdné cíle. Na jedné straně si klade spolu s dalšími normami Evropského společenství v oblasti azylu a uprchlictví za cíl zajištění minimální ochrany ve všech členských státech Evropské unie osobám, které potřebují mezinárodní ochranu, a na druhé straně se snaží zabránit zneužívání azylové procedury, jenž ve svém důsledku ohrožuje věrohodnost všech žadatelů o azyl.²⁰

Směrnice o azylovém řízení vstoupila v platnost dne 3. ledna 2006. Směrnice o azylovém řízení se vztahuje na všechny žádosti o azyl podané na území státu, včetně hranic nebo tranzitních prostor, a na odnětí postavení uprchlíka.

V červnu 1997 schválila Evropská Rada Protokol o azylu pro příslušníky členských zemí. Na základě tohoto Protokolu není možné, aby azyl na území Evropské unie získaly osoby, které jsou občany některé členské země unie. Samozřejmě je důležité dodat, že v každé zemi Evropské unie je nutné zaručit základní lidská práva, což by už ale dnes mělo být naprostou samozřejmostí a troufám si tvrdit, že tomu tak i ve většině států je.

Organizace UNHCR má ale na tento Protokol poněkud skeptický pohled. Podle UNHCR je totiž těžké posuzovat nárok na poskytnutí azylu a pomoci pokud k němu nemají všichni přístup.

V říjnu roku 1999 se zástupci členských států Evropské unie zúčastnili zvláštní dohody ve finském Tampere. Hlavní náplní této dohody bylo budování svobody a bezpečnosti. Toto vše už ale bylo uzákoněno v Amsterodamské smlouvě. Výsledky tohoto jednání byly následující: partnerství se zeměmi původu, společný azylový systém, spravedlivé zacházení s příslušníky třetích zemí a řízení migračních toků. Z tohoto jasně vyplývá, že osobám, které budou žádat o azyl na území členských států unie, musí být zaručeny základní demokratické hodnoty a principy. Občanům třetích zemí musí být poskytnuta stejná právní ochrana, jakou mají občané členských států unie.

Při budování společného azylového systému evropské unie je nutné dodržovat základní pravidla. Tím základním je, že Úmluva o právním postavení

²⁰ Online (30.3.2008) dostupné na www.migraceonline.cz

uprchlíků by neměla být měněna z důvodů politických ani historických, ani jiným důvodům, které v daném státě panují. Azylová politika by měla být stanovena bez ohledu na finanční prostředky, které souvisejí s danou azylovou problematikou.

Z dnešního pohledu se může zdát Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 poměrně zastaralá. Pokud bychom se podívali na rok 1951 a dnešní dobou, tak bychom samozřejmě spatřili mnoho rozdílů mezi tehdejším životem a tím dnešním. Proto i v oblasti azylové a migrační politiky přibýly problémy, které by se v roce 1951 objevovaly zřídka. Patří sem zejména rozšíření problémů, mnohočetnost a složitost přesídlení uprchlíků. Přesto je nutné přijímat Úmluvu jako určitý základ v oblasti azylové politiky a přesně dodržovat a formulovat to, co obsahuje. Právě Úmluva by měla být oním živým nástrojem azylové politiky, z ní je třeba vycházet v řadě důležitých rozhodnutí, která se týkají přiznávání azylu. Není také vhodné často odmítat žádosti o azyl. Odmítnutí žadatelé o azyl často splňují podmínky dané azylovými zákony, a přesto azyl v té či oné zemi nezáskají. Velkým problémem u těchto lidí bývá to, že neznají dostatečně zákony dané země. Pokud žadatelé o azyl v dané zemi azyl dostanou, tak mají ke své azylové zemi určité povinnosti. Jsou totiž povinni dodržovat zákony azylové země.

Na základě této Úmluvy je nutné, aby se všechny státy pevně shodly na tom, kdo je vlastně onou osobou, která potřebuje pomoc a ochranu. Z tohoto tedy jednoznačně vyplývá, že je nutné formulovat jakousi definici takové osoby, která by byla závazná pro všechny státy Evropské unie. Slovo definice osoby zní opravdu nehezky, přesto je podle mého názoru nutné, aby toto bylo. Na základě nějakých pevně stanovených pravidel je možné tyto osoby lépe identifikovat. Úmluva určitou definici uprchlíka nabízí, tak je nutné, aby ji přijaly všechny členské státy Evropské unie.

Co se týče rozpoznávání a identifikování uprchlíků, tak má stále velkou pravomoc organizace UNHCR, která monitoruje mezinárodní ochranu a pomoc těmto postiženým osobám. UNHCR za osoby, které potřebují mezinárodní ochranu považuje osoby, které musely utéct před následky ozbrojeného konfliktu, obecným ohrožením nebo násilím. Evropská unie k těmto osobám ale přistupuje různě, jednotlivé státy mohou mít různý přístup. Může to vyvrcholit až do takové situace, že některé osoby vůbec nebudou považovat za uprchlíky.

Poté, co vstoupila v platnost Amsterodamská smlouva, byly stanoveny tři základní pravidla v oblasti evropské azylové politiky. Podle prvního pravidla je

nutné, aby opatření pro poskytnutí ochrany byla realizována s cílem posílit existující globální systém ochrany uprchlíků. Další bod už jsem částečně zmiňovala výše. Je tedy nutné pevně stanovit definici osoby, která potřebuje mezinárodní ochranu. To znamená stanovit ji tak, aby opravdu mezinárodní ochrana byla poskytnuta všem osobám, které ji opravdu potřebují. Posledním velmi důležitým bodem, je to, že osobám, které potřebují mezinárodní ochranu musí být zajištěna základní občanská, sociální, politická a ekonomická práva.

V oblasti mezinárodní ochrany existuje mnoho různých pravidel, která musí být uprchlíkům zajištěna. Tato pravidla jsou samozřejmě zakotvena v Úmluvě, ale i v Protokolu. Je samozřejmě důležité, aby se stala součástí společné evropské azylové politiky. Tím nejdůležitějším pravidlem je samozřejmě zajištění bezpečí. Kromě toho je nutné respektovat lidskou důstojnost a zajistit ochranu dětí, žen a osob, které vyžadují speciální způsob ochrany (zejména osoby zdravotně či jinak postižené), o čemž jsem se zmiňovala už výše. Důležité také je, aby byla žadatelům o azyl zajištěna určitá právní pomoc či poradna nebo přístup k spravedlivému řízení při posuzování žádosti o azyl.

Velmi důležitým bodem v mezinárodní ochraně, která se týká uprchlictví je jednotu rodiny. Tato ochrana vyžaduje řadu právních ustanovení. Je důležité právně stanovit osoby, které jsou závislé na osobě, které byl přiznán statut uprchlíka. To znamená, že pokud nějaké osobě byl tento statut přiznán, tak je nutné, aby byl také přiznán jeho manželce (manželovi), jakožto nejbližšímu člověku. Veškerá práva, která náleží osobě nazvané jako uprchlík by měla automaticky přecházet také na osobu nejbližší nebo bychom mohli říci osobu závislou. Každý uprchlík by měl mít právo na to, aby se k němu automaticky připojili i rodinní příslušníci. Na základě tohoto by ale mělo být pevně stanoveno, kteří rodinní příslušníci jsou zde myšleni.

Hlavním cílem azylového řízení ve všech evropských zemích by mělo být, aby tento proces netrval příliš dlouho. Přesto se členské státy nedohodly na jednotném společném postupu. Forma azylových řízení je v různých státech různá a záleží spíše na tradicích daného státu. Státy si tedy mohou vybrat typ řízení, které jim pomůže realizovat Ženevskou úmluvu a Protokol z roku 1967. a další mezinárodní nástroje z oblasti lidských práv.

4.7 Azylové řízení v EU

Abychom mohli azylové řízení považovat za efektivní, tak musí splňovat některé požadavky a poskytnout žadateli určité základní záruky. Mezi základní pravidla azylového řízení patří, že všichni žadatelé by měli mít přístup k azylovému řízení a orgánem zodpovědným za posuzování a rozhodování o žádostech by měl být v první instanci jeden zodpovědný, centrální a specializovaný úřad, na němž leží celkový úspěch azylového řízení. Řízení takového úřadu ale samozřejmě potřebuje kvalifikované, vyškolené a nestranné pracovníky. Ti by samozřejmě měli mít dostatečné znalosti o azylové politice a o lidských právech. Podle mého názoru by takoví lidé měli mít perfektní všeobecný přehled, zajímat se o světové dění a mít přehled o významných světových konfliktech. Z tohoto samozřejmě vyplývá i to, že tito speciálně vyškolení lidé by měli mít perfektní geografické znalosti. Měli by mít detailní přehled o zemích původu uprchlíků. Na velmi vysoké úrovni u takových pracovníků by samozřejmě měla být schopnost komunikace.

Co se týče žadatelů o azyl, tak ti by měli mít přístup k právnímu poradenství a pokud je třeba, tak by jim měl být zajištěn i tlumočnick. Žadatelé o azyl mají také právo kontaktovat UNHCR nebo jinou organizaci, která se zabývá poradenstvím v oblasti uprchlictví a migrace.

Žadatel o azyl má také právo vyjadřovat se k různým stádiím procesu. Má právo vyjádřit nesouhlas s různými důkazy, které svědčí proti jeho osobě. Pokud je rozhodnutí negativní, tak by měl žadatel obdržet písemné rozhodnutí, kde by mělo být odůvodnění toho, proč žadateli nevznikl nárok na azyl. Žadatel má také právo podat proti rozhodnutí odvolání a požádat o nové přezkoumání dané žádosti. Je nutné, aby při azylovém řízení byla zajištěna ochrana osobních dat.

Neustále se zdůrazňuje, že azylové řízení má být spravedlivé, mělo by respektovat práva žadatelů a nejdůležitějším bodem je to, aby bylo schopně co nejrychleji žádost o azyl posoudit. Aby žadatelé o azyl měli možnost co nejdříve získat v dané zemi azyl. Aby si nové životní podmínky co nejdříve zvykli. Důležité také je, že pokud se azylové řízení protahuje, tak žadatelé o azyl prožívají velmi těžké životní období. Toto vše negativně působí na jejich psychiku, oni žijí v jakési nejistotě. Nevědí, co mohou od dané země očekávat apod.

Aby se těmto všem potížím a problémům předešlo, tak se Evropská unie snaží prosazovat jednotné azylové řízení v rámci Evropské unie. Tuto stěžejní myšlenku vítá samozřejmě i UNHCR. Pokud bychom se ale na společné azylové řízení podívali detailně dospěli bychom k tomu, že to sebou přináší samozřejmě i nějaké nevýhody. Jednotné azylové řízení by mohlo snížit důležitost Úmluvy o právech uprchlíka. Přesto si ale myslím, že jednotné evropské azylové řízení by mohlo přinést spíše výhody než ony zmiňované nevýhody. Tou největší výhodou by podle mě mohla být ekonomičnost řízení a hlavně celistvost posouzení potřeb v oblasti ochrany. Hlavním cílem celého tohoto řízení by bylo zajištění rychlé identifikace osob, které potřebují mezinárodní ochranu.

Mezi žádosti, které potřebují přednostní a urychlené vyřízení bychom mohli zařadit žádosti nezletilých bez doprovodu, žádosti lidí, kteří byli nějakým způsobem mučeni nebo jim bylo jiným způsobem ubližováno či žádosti lidí, kteří se ocitli ve zranitelném postavení.

V azylovém řízení je možné také narazit na to, že dochází k rozdělování žádostí o azyl podle země původu. To znamená, že dochází k rozdělování žádostí podle různých světových oblastí. Na základě rozdělení oblastí je pak každé jednotlivé oblasti přiřazen určitý problém, proče lidé tu či jinou oblast opouštějí. Dochází tedy k rozdělení na oblasti z důvodu náboženské diskriminace, válečného konfliktu, politické diskriminace apod. Na základě tohoto by potom azylový proces mohl být urychlen. Při posuzování žádosti by byl hlavní pohled soustředěn na oblast, odkud žadatel pochází a na základě toho by bylo možné jasně určit, že žadatel má pro svou žádost oprávněný důvod. Toto vše určitě vede k rychlejšímu vyřízení žádosti.

Žádost o azyl může být odmítnuta osobě, která už v některé zemi Evropské unie o azyl požádala a už získala. Byla tedy formálně označena jako uprchlík. A pokud má v jiné zemi Evropské unie stále ještě poskytnutou ochranu.

Stejně jako je součástí každého právního řízení možnost odvolání, tak i u azylového řízení musí tato možnost fungovat. Každý žadatel, který není spokojený s rozhodnutím při posuzování své žádosti by měl mít možnost podat proti rozhodnutí odvolání. Nové přezkoumání jeho žádosti by měla provádět instituce naprosto nezávislá na předchozím azylovém řízení. Žadatel, který podává odvolání by měl mít u odvolacího řízení možnost na tlumočnicka a také by měl mít možnost osobního pohovoru u odvolacího řízení.

Pokud počty azylových žádostí nejsou velmi vysoké, tak je možné přistoupit k tzv. individuálnímu řízení, které samozřejmě funguje efektivněji. Pokud dojde v určité době k prudkému nárůstu žádostí o azyl, tak se většinou přistupuje k tzv. hromadnému azylovému řízení. Většinou se přistupuje k tomu, že osobám žádajícím o azyl se poskytne dočasná ochrana. Toto sebou ale samozřejmě přináší nějaké problémy. Je nutné, aby dočasná ochrana byla vnímána jako výjimečné řešení, a že se jedná pouze o dočasný stav. Proto je nutné, aby osoby, kterým byla poskytnuta dočasná ochrana měly možnost podat si žádost o poskytnutí azylu v dané zemi. Takové osoby, kterým byl podle Úmluvy přiznán statut uprchlíka a požívají zatím dočasnou ochranu určitého státu, mají právo využívat všechna práva daného státu, ale samozřejmě dodržovat i stanovené povinnosti.

Aby azylové řízení fungovalo bezchybně a rychle, tak je nutné, aby i široká veřejnost měla k uprchlictví a vůbec k otázkám migrace velmi kladný a příznivý postoj. Pokud se široká veřejnost bude zajímat o uprchlickou situaci v dané zemi a o zájmy a potřeby uprchlíků, bude potom celé azylové řízení fungovat lépe. Nutné je také zdůraznit, že spravedlivé a rychlé azylové řízení pomáhá snižovat náklady státu na celý tento proces.

Azylové řízení by mělo i přihlížet k momentálnímu stavu žadatele o azyl, ale mělo by brát také ohled na to, že se situace či potřeby žadatelů mohou určitým způsobem do budoucna více či méně pozměnit. Je nutné zohledňovat práva a výhody žadatelů, ale také je nutné brát zřetel na povinnosti žadatelů vůči tomu členskému státu, ve kterém ono azylové řízení právě probíhá.

Všechny členské státy Evropské unie by měly dodržovat určitá pravidla při práci s žadateli o azyl. Je nutné, aby státy poskytovaly informace, vedly dostatečnou dokumentaci, poskytovaly nouzovou zdravotní a psychologickou pomoc, poskytovaly pomoc v oblasti ubytování, zajistily dětem žadatelů přístup ke vzdělání. Je důležité, aby mezi státy nepanovaly rozdíly v poskytování těchto služeb. To by totiž znamenalo, že některý stát tímto způsobem poskytuje žadatelům větší výhody, a to by znamenalo, že tento stát by potom byl mezi žadateli oblíbenější a v tom případě by byl přímo zaplavován novými a novými žádostmi o azyl.

Státy Evropské unie zatím nejsou plně schopné přijímat veškeré požadavky, které jsou na ně kladeny. Často se stává, že do států Evropské unie

přicházejí lidé za prací. Takové lidi bychom mohli nazvat ekonomickými migranti. I přesto, že tito lidé přicházejí do Evropské unie za prací, tak se stává, že absolvují také azylové řízení, aby se do dané země snáze dostali. Takoví lidé ale jistým způsobem zneužívají mezinárodní ochranu daného státu, protože oni ji vlastně vůbec nepotřebují. Oni odešli ze své země naprosto dobrovolně, žádné nebezpečí jim v jejich vlastní zemi nehrozilo. Přesto když projdou azylovým řízením, a to je vyřízeno kladně, je jim uznán statut uprchlíka, tak je jim poskytnuta mezinárodní ochrana.

Co ale může být větším problémem je to, že žadatelé o azyl jsou v nové zemi výjimeční např. svou vírou. Z tohoto důvodu se mohou stávat terčem posměchu či dokonce pronásledování. Proto je nutné v azylovém řízení pamatovat i na takové případy. Pokud už k něčemu takovému v nové zemi dojde, tak je nutné, aby bylo pevně stanoveno, jak takové útoky na žadatele o azyl trestat.

Problém, který se v poslední době mezi lidmi většinové společnosti objevuje je ten, že mají z uprchlíků obavu. Je to způsobeno tím, že lidé mají o uprchlické situace v dané zemi mylné informace nebo mají o této problematice informace je velmi malé. Potom se tedy stává, že mezi lidmi panují určité obavy o tom, jak to v dané zemi asi dopadne, pokud bude zaplavena cizinci apod. Další, velmi mylná informace, která se mezi lidmi často objevuje je ta, že počty osob, které nedobrovolně opouštějí své domovy neustále narůstají. Tito lidé potom přicházejí do vyspělých zemí světa a obyvatelé těchto zemí se cítí být nějakým způsobem ohroženi. Možná je ta obava způsobena tím, že se bojí o své zaměstnání, že se obávají toho, že tito lidé mohou trpět různými nemocí, ze kterých mají lidé strach nebo prostě se oněch žadatelů o azyl z nějakého důvodu obávají. Toto vše jsou podle mě velmi mylné obavy, které jsou způsobeny hlavně tím, že je mezi lidmi o těchto věcech jen velmi málo informací. Lidé sami se o uprchlíky v jejich zemi příliš nezajímají, a proto těch informací o této problematice ani příliš mnoho neshánějí.

Proto je důležité, aby lidé o těchto skupinách lidí získávali více informací, aby především oni sami chtěli tyto informace získávat. Je také důležité lidem vysvětlit, proč je nutné se o tyto osoby postarat, proč právě tyto osoby potřebují mezinárodní ochranu. Možná by bylo dobré, informovat obyvatele vyspělých zemí, ve kterých nezuří válečný konflikt ani nic podobné, o tom, do jaké životní situace

se žadatelé o azyl dostali a jakými těžkostmi života prošli. A důležité je zdůraznit, že do těchto situací se nedostali vlastní vinou.

S azylovým řízením také souvisí pojem známý jako vazba žadatelů o azyl. Vazba je v mezinárodním právu posuzována jako prostředek velice nevhodný, je v rozporu se všemi běžnými principy a normami, týkající se mezinárodního práva. Použití vazby bývá velmi nevhodné. Mohli bychom to nazvat jako prostředek určitého donucování nebo zastrašování všech žadatelů o azyl.

Vazbu žadatele o azyl je možné použít jen ve výjimečných případech. Těmi výjimečnými případy nazýváme např. situace, kdy je nutné ověřit totožnost žadatele o azyl, který právě v danou chvíli nemá u sebe doklady totožnosti. Většinou tito lidé nemají doklady totožnosti z důvodu, že je zničili. Další velmi častým problémem bývá falšování dokladů totožnosti. Dále je možné instituci vazby užít v případech, pokud je nutné chránit národní bezpečnost.

Do vazby by neměly být brány děti mladší 18 let. Na těchto dětech by mohla tato instituce zanechat dlouhodobé psychické potíže. Dále by se této instituci měly zcela vyhnout těhotné a kojící ženy, pro ty by tato instituce byla velmi nevhodná.

Pokud už se stane, že by některý žadatel byl vzat do vazby, tak je opět nutné, aby mu byla zaručena ona již mnohokrát zmiňovaná práva žadatelů o azyl. Zejména se jedná o právo rychlého poskytnutí informací v jeho dorozumívacím jazyce, právo na právního zástupce, možnost odvolat se proti danému rozhodnutí. Samozřejmě by mu neměla být upírána možnost dále pokračovat v azylovém řízení, i přesto, že byl vzat do vazby. Podmínky ve vazbě musí respektovat lidskou důstojnost. Nikdy nesmí dojít k tomu, aby bylo snižováno lidství samotného člověka.

ZÁVĚR

Úkolem diplomové práce bylo poukázat na to, že migrace je jev, který je spojen s existencí lidské společnosti od jejího počátku. Je to jev, který provázal lidstvo vždy. Pravdou je, že dnes se může zdát, že nyní jsou počty migrantů vyšší, nebo že v dnešní společnosti je tento jev běžnější. Troufám si tvrdit, že tomu tak není. Pouze se migraci v posledních letech věnuje větší pozornost.

Státy se snaží upravit své zákony tak, aby proces azylového řízení nebyl pro žadatele příliš komplikovaný. Je nutné, aby se státy mezi sebou dohodly (zvláště státy Evropské unie). Je nutné, aby fungoval jakýsi jednotný princip mezinárodní ochrany, aby zákony a pravidla, týkající se mezinárodní ochrany, fungovala na jednotném principu.

Základním dokumentem je Úmluva o právním postavení uprchlíků a Protokol k Úmluvě z roku 1967. Tyto dokumenty jsou pro státy, které je přijaly velmi závazné a vyžadují dodržování toho, co je v nich uvedeno. Kromě těchto dokumentů je nyní v Evropské unii důležité to, že členské státy se snaží vytvořit jednotný azylový systém. Chtějí zjednodušit azylové řízení a proces při přijímání uprchlíků do svých zemí. Jednotná evropská azylová a migrační politika je jistě velmi důležitým krokem v oblasti azylu a migrace. Kromě určitých společných prvků v azylovém řízení by byl každému členskému státu ponechán prostor na vlastní prvky v mezinárodní ochraně.

Důležitou věcí, kterou je nutné také právně zakotvit je to, že v azylovém řízení dochází v posledních letech k tomu, že dochází k zneužívání žádostí o azyl. Stává se, že o azyl požádá osoba, které je už poskytována mezinárodní ochrana v jiném státě. Proto je nutné tomuto všemu zamezit. Proto je důležité vytvořit takové zákony, které budou vše přesně definovat.

Ve své práci jsem se tedy věnovala hlavně tomu, abych vysvětlila základní pojmy, které se vztahují k mezinárodní ochraně a problematice azylové a migrační politiky. Tímto se zabývá první kapitola. Každý, kdo se chce orientovat v oblasti azylové problematiky, musí být detailně seznámen s těmito pojmy. Azylová problematika je doslova protkána různými pojmy, které vymezují přesně danou oblast.

Důležitým mezníkem v evropských dějinách byl rok 1989. Tento rok sehrál klíčovou roli v mnoha evropských státech. To platí i pro Československo s samozřejmě také Českou republiku. Došlo ke svržení mnohaletého totalitního režimu, vlády jedné strany. Bylo ukončeno dlouholeté období nesvobody a porušování základních lidských práv. Po těchto událostech se Česká republika vydala na cestu demokracie a stala se opět státem, o který mají migranti zájem. Proto druhá kapitola mapuje situaci po roce 1989 v České republice. Ukazuje k jakým změnám došlo v oblasti práva a jakým způsobem se změnil život české společnosti.

S rokem 1989 částečně souvisí i třetí kapitola diplomové práce. V této kapitole jsem chtěla poukázat na život českých občanů. Kromě problému imigrace se totiž Česká republika (a samozřejmě i bývalé Československo) potýká i s problémem emigrace českých občanů. Je samozřejmé, že mnoho českých občanů prchalo z Československa právě v období nesvobody. Jednotlivé emigrační vlny jsem se snažila ukázat právě na stránkách třetí kapitoly této práce. Myslím si, že k problematice migrace to patří, a proto jsem se rozhodla zařadit do této práce i tento problém.

Dalším významným mezníkem v českých dějinách bylo přistoupení České republiky k Evropské unii, k němuž došlo v roce 2004. Proto celá čtvrtá kapitola se věnuje postavení České republiky jakožto členského státu Evropské unie. Zejména je tam zmíněno, které dohody Česká republika přijala a jak změnilo její postavení v rámci mezinárodní migrace.

Jak je patrné, tak problematika azylu a migrace je velmi rozsáhlá. Úkolem této práce je poukázat na některé jevy a problémy, ke kterým v posledních letech dochází. Poukázat také na to, co se změnilo a naopak co se připravuje do budoucna.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- CONCOLATO, J.-C. a kol.: Útěk a exil v umění, UNHCR, Praha 2002, 1. vydání
- ČEPELKA, Č., JÍLEK, D., ŠTURMA, P.: Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu. Masarykova univerzita v Brně. Právnická fakulta. Brno 1997
- HOUSKOVÁ, H., PODLEŠÁK, J.: Světové dějiny XX. století. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra filozofie a sociologie. České Budějovice. 1993
- JANŮ, I., ROZUMEK, M.: Azylové právo: Pohled a role nevládních organizací. Organizace pro pomoc uprchlíkům, Praha, 2004
- KLIMEŠ, L.: Slovník cizích slov. SPN. Praha. 1981
- MIKLUŠÁKOVÁ, M., MURAD, S.: Najít nový domov: Česká adaptace výukového programu. Katedra společenských věd Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity. České Budějovice 2005
- MOŽNÝ, I.: Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života, Portál, Praha 2002
- Situace uprchlíků ve světě, Humanitární program, UNHCR, Oxford University Press, Oxford 1997
- Velký sociologický slovník. Karolinum. Praha. 1996

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- Azyl a migrace. Dostupné na WWW: <www.mvcr.cz/azyl/index.html>
- Centrum pro integraci cizinců. Dostupné na WWW: <www.cicpraha.org>
- Centrum pro otázky migrace. Dostupné na WWW: <www.migrace.ecn.cz>
- Evropská unie. Dostupné na WWW: <www.euroskop.cz>
- Evropská unie. Dostupné na WWW: <www.euractiv.cz>
- IOM v České republice. Dostupné na WWW: <www.iom.cz>
- Migrace online. Dostupné na WWW: <www.migraceonline.cz>
- Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné na WWW: <www.mvcr.cz>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Dostupné na WWW: <www.mpsv.cz>

Můj život v České republice. Dostupné na WWW: <www.unhcr.cz/vyzkumy/>

Organizace pro pomoc uprchlíkům. Dostupné na WWW: <www.opu.cz>

Postavení cizinců na českém trhu práce v Praze. Dostupné na WWW: <www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2074206>

Problematika azylu v české migrační politice. Dostupné na WWW: <www.migraceonline.cz/e-knihovna/publikace-vyzkumy/>

Směrnice o azylovém řízení. Dostupné na WWW: <www.migraceonline.cz/e-knihovna/publikace-vyzkumy/>

Správa uprchlických zařízení MV České republiky. Dostupné na WWW: <www.suz.cz>

UNHCR v České republice. Dostupné na WWW: <www.unhcr.cz>

Výzkumná zpráva. Dostupné na WWW: <www.unhcr.cz/vyzkumy/>

Základní informace o migraci. Dostupné na WWW: <www.migraceonline.cz/e-knihovna/publikace-vyzkumy>

Zákon o azylu. Dostupné na WWW: <www.mvcr.cz>

Zkoušky z češtiny pro cizince budou příliš snadné, systém zkoušení uzavřený. Dostupné na WWW: <www.migraceonline.cz>

SUMMARY

Diploma work maps a situation in area migration and asylum politics. Diploma work intents on situation in Czech Republic up year 1989 and up entrance Czech Republic to European union. Diploma work describes condition international protection and development asylum politic in European union.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1

Státy, které přistoupily k Úmluvě o postavení uprchlíků z roku 1951 nebo k Protokolu z roku 1967

- do září 2001 přistoupilo 141 států

Albánie

Alžírsko

Angola

Antigua a Barbuda

Argentina

Arménie

Austrálie

Ázerbajdžán

Bahamy

Belgie

Belize

Bělorusko

Benin

Bolivie

Bosna a Hercegovina

Botswana

Brazílie

Bulharsko

Burkina Faso

Burundi

Bývala jugoslávská rep. Makedonie

Cape Verde

Čad

Česká republika

Čile

Čína

Dánsko
Demokratická republika Kongo
Dominika
Dominikánská republika
Džibuti
Egypt
Ekvádor
Estonsko
Etiope
Fidži
Filipíny
Finsko
Francie
Gabon
Gambie
Ghana
Grenadiny
Gruzie
Guatemala
Guinea
Guinea-Bissau
Haiti
Honduras
Chorvatsko
Irán
Irsko
Island
Itálie
Izrael
Jamajka
Japonsko
Jemen
Jižní Afrika
Jugoslávie

Kambodža
Kamerun
Kanada
Kazachstán
Keňa
Kolumbie
Korejská republika
Kostarika
Kypr
Kyrgyzstán
Litva
Lichnštejnsko
Lucembursko
Madagaskar
Maďarsko
Malawi
Mali
Malta
Maroko
Mauretánie
Mexiko
Monako
Mozambik
Namibie
Německo
Niger
Nigérie
Nikaragua
Nizozemí
Norsko
Nový Zéland
Panama
Papua Nová Guinea
Paraguay

Peru
Pobřeží slonoviny
Polsko
Portugalsko
Rakousko
Rovníková Guinea
Rumunsko
Ruská federace
Rwanda
Řecko
Salvador
Samoa
Sao Tome a Principe
Senegal
Seychelly
Sierra Leone
Slovensko
Slovinsko
Somálsko
Spojené státy americké
Středoafriická republika
Súdán
Surinam
Svatý Vincent a
Swaziland
Šalamounovy ostrovy
Španělsko
Švédsko
Švýcarsko
Tádžikistán
Tanzanie
Togo
Trinidad a Tobago
Tunisko

Turecko
Turkmenistán
Tuvalu
Uganda
Uruguay
Vatikán
Velká Británie
Venezuela
Zambie
Zimbabwe²¹

²¹ Dostupné na http://www.unhcr.cz/dokumenty/handbook_ipu_01.doc

